

III RIIGIKOGU

8. istungjärk. **Protokoll nr. 205 (6).**

1929.

III Riigikogu koosolek 31. jaanuaril 1929
kell 10.

Kokku on tulnud 77 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **A. Rei**, sise- ja kohtuminister **T. Kalbus**, raha- ja kaubandus-tööstusminister **A. Oinas**, põllutöominister **K. Soonberg**, välisminister **J. Lattik**, sõjaminister **M. Juhkam**.

Päevakord:

1. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul põllumeeste kogude Riigikogu rühma arupärimisele põllupidajate ikaldusekahjude puuduliku hindamise asjas.

2. Kuresaare linna administratiiv-piirkonna laiendamise seadus — III lugemisel.

3. Konsulaartariifi osalise muutmise seadus — III lugemisel.

4. Petseri ja Narvataguste maade kinnisvarade kinnistamise seaduse §§ 1, 2, 44, 46, 47, 50, 78, 83, 89 ja 90 muutmise seadus — III lugemisel.

5. Administratiiv-kohtukorra muutmise seadus — II lugemisel.

6. Eesti vabariigi kulude ja tulude eelarve 1929./30. aastaks — I lugemisel.

Koosolekut juhatab esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal abisekretär **O. Liigand**.

Koosolek algab kell 10.30 min.

1. Päevakorra täiendamine. Juhataja **K. Einbund**: Avan Riigikogu koosoleku.

Päevakorda võetakse nähtava enamusega **M. Martinson**'i (põl) ettepanekul 1. punktiks komisjonide täiendavad valimised.

2. A. Mõttus' e erakorraline teadaanne võorkeelte õpetuse korraldamise üle koolides. **A. Mõttus** (töer): Lugupeetud rahvasaadikud! 24. jaanuaril s. a. esines härra haridusminister siin seletusega võorkeelte õpetamise korraldamise üle meie koolides. Tutvunedes kõne stenogrammiga selgub, — mul ei olnud kahjuks võimalik koosoleku algul siin olla — et härra minister on küsimust väga pealiskaudselt valgustanud, puudulikke ja isegi ebaõigeid andmeid käsitades, eriti eelmise valitsuse tegevusse puutuvast osas. (K. Tonkman, põl:

See on Lattik'u redaktsioon.) Arvesse võttes seda kui ka küsimuse ulatust ja tähtsust üldse on minul au esineda järgmise erakorralise teadaandega.

Vabariigi algupäevist kuni 1920. aasta lõpuni võib meie haridusepolitikat õigusega nimetada endiste aegade, see on Vene ja Saksa okupatsiooni aja päranduse likvideerimise, ühtlasi aga ka uute, Eesti kui iseseisva rahva omapära ja kultuurpolitika nõuetele vastavate sihtjoonte otsimise ja rajamise ajajärguks. Selajal valmis haridusministeeriumis ka esimene kindlakujuline otsus võorkeelte õpetamise üle koolides. Septembrikuul 1920. aastal, pärast Avalikkude algkoolide seaduse ilmumist, tegi haridusministeerium korralduse, mille järgi nimetati Eesti õppekeeleks koolides esimeseks võorkeeleks Inglise keel, teiseks Saksa keel, kuna mitte-eesti õppekeeleks koolides sai esimeseks võorkeeleks Eesti ja teiseks Inglise keel. Samuti anti korraldus ka keskkoolide kohta, millega esimesele kohale asetati Inglise keel, teisele kohale Saksa keel... (L. Raudkepp, krst: Kas õpetajate kongress oli seda soovitanud?) Õpetajate kongress oli palju hiljem, härra Raudkepp, seda kuulete varsti. ja kolmandale kohale Prantsuse või ladina keel. 1921. aastal kaalus küsimust põhjalikult õpetajate ja haridustegelaste üleriiklik kongress ning andis oma otsuse Inglise keele kasuks, see tähendab, kiitis heaks ministeeriumi poolt maksmapandud keelte süsteemi. Ühtlasi rõhutas kongress, et ministeeriumil ettevalmistusi arendada tuleb nii, et lähemate aastate jaoksul võimalik oleks seda süsteemi tegelikult ellu viia. Kahjuks pääseb nüüd aga ministeeriumis mõjule võorkeelte alal politika, mida nimetada võib isiklikkude tunnete politikaks, mis ei arvesta maksvate korraldustega ega kongressi otsusega. Süsteem paisatakse segi minister Bauer'i uue korraldusega, mille järgi esimeseks võorkeeleks tunnistatakse Saksa keel, kuna Inglise keel teisele kohale asetatakse. (Vahelhüüe.) Ei, see oli Bauer'i. Ühteagu valmib ministeeriumis ja esitatakse Riigikogule Avalikkude keskkoolide seadus, millega muu seas ka tehtud korraldust seadusandlikult sanktsioneerida tahetakse, sest seaduseelnõus on paragrahv, mis käsitab võorkeelte küsimust, vormuleeritud nii, et avalikkudes keskkoolides õpetatakse võorkeeli, kuid fikseerimata on jäetud mitu neid ja millised nad on. Riigikogu hariduskomisjon aga otsustab esitatud eelnõu

kasutada ainult materjalina, kuna ta avalikkude keskkoolide küsimust arutama asub rkl. Annusson'i poolt esitatud seaduseelnõu alusel, kus võõrkeelte küsimust käsitav paragrahv vormuleeritud järgmiselt: „Keskkoolis õpetatakse Inglise ja Saksa keelt“. Seaduse arutamisel on pikad vaidlused nii hariduskomisjonis kui ka üldkoosolekul, ning Riigikogu võtab võõrkeeli käsitava § 28. lõpuhääletamisel vastu järgmiselt: „Avalikus keskkoolis on kaks võõrkeelt, seal hulgas Inglise, Prantsuse või Saksa keel“. Ei ole kahtlust, et siin ka seaduseandja tahe võõrkeelte järjestamises selgel kujul väljendamise leidnud, mida tõendada aitavad ka hariduskomisjoni protokollid (nr. 44 p. 7, nr. 47 p. 5, nr. 75 p. 1). Kuid hoolimata sellest jätkatakse haridusministeeriumis vaikselt aga ometi sihikindlalt isiklike tunnete politikat, süvendades aasta-aastalt segadust võõrkeelte õpetamises, mis lõpuks jõuab niikaugemale, et 1926. aastal maksmapandud keskkoolide tunnikavades märgitakse ainult veel keskkoolides esimest ja teist võõrkeelt. Millised need keeled aga on, seda nagu ministeerium ei teagi enam.

Vaadake, härrad Riigikogu liikmed, niisugune on lühidalt kokkuvõttes võõrkeelte õpetamise korraldamise käik olnud meie koolides, ja selle seisukorra leidis eest ka eelmine Vabariigi Valitsus.

Mida tehti siis selles küsimuses eelmise valitsuse ajal ja kuidas talitas endine haridusminister? Juba tegevuse algul detsembrikuul 1927. aastal tõusis muude küsimuste hulgas päevakorrale algkoolide uute õppekavade andmise ja keskkoolide uute õppekavade ettevalmistamise tarvidus. Ühenduses sellega kerkis loomulikult üles ka võõrkeelte küsimus täies ulatuses. Püüdes võimaluse piirides põhjalikult tutvuneda asja korraldamise käiguga ministeeriumis, mida lühidalt puudutasin juba eelpool, ning ära kuulates nii ülikooli kui ka koolitegelaste ringkondade, ministeeriumi juhtivate jõudude ja väljaspool ministeeriumi poliitika- ning seltskonnategelaste mitmesuguseid arvamisi, jõudsin 4 — 5 kuu jooksul otsusele, et võõrkeelte õpetamises valitsevale segadusele lõpp tuleb teha ning ellu viia see kindel süsteem, mis oli maksmas enne isiklike tunnete poliitika mõjulepääsemist ministeeriumis. Ühtlasi oli ka selge, et seda teha ei saa ega või mingisuguse käeliigutusega, vaid et siin peab algama süstemaatiline ja püsiv töö, nii et üleminek teostuda võiks järk-järgult erilise murranguta koolielus. Juuni algul 1928. aastal kandsin asja informatsiooni korras ette Vabariigi Valitsusele, tutvustades viimast ka ringkirjadega, mida saata kavatsesin seminaride juhatajatele ja koolivalitsustele. Vabariigi Valitsus

oli nendega nõus, ja ministeerium saatis ringkirjad välja 22. juunil ja 2. juulil 1928. aastal. Seminaridele saadetud ringkirjaga lubati pedagoogikanõukogudele suurendada Inglise keele tundide arvu eeloleval, see tähendab käesoleval kooliaastal esimeses klassis nelja tunnini nädalas ja vanemates klassides võimaluse piirides, ühtlasi lubati ka võõrkeelte järjestamises ümberpaigutamine. Ja seminaride pedagoogikanõukogud on ka kõiki neile antud võimalusi käesoleva kooliaasta algul tegelikult teostama asunud, kas täies ulatuses või esialgu osaliselt. Koolivalitsustele saadetud ringkirjas soovitas ministeerium Inglise keele oskuse tõstmiseks suurendada selle keele tundide arvu Saksa keele tundide arvel, alates eelolevast, see on käesolevast õppeaastast võimaluse piirides. Ühtlasi lubas ministeerium asetada keskkoolides kas üksikult või koolide piirkonnas esimese võõrkeele kohale Inglise keele, ning algkoolides võtta Inglise keel võõrkeeleks alates klassiga, kes veel Saksa keele õppimist alanud ei olnud. Sellega oli põhimõttelikult selgunud ka võõrkeele küsimus algkoolides, ning mina võisin sellele põhimõttele rajatud algkooli uued õppekavad lõplikult kinnitada juulikuul 1928. aastal. Ja need õppekavad hakkasid maksma käesoleva õppeaasta algul. Pärast nende ringkirjade väljasaatmist võeti küsimuse kohta elavalt sõna ka avalikus arvamises, ning peab konstateerima, et Eesti avaliku arvamise seisukoht, välja arvatud sotsialistide häälekandja, üksmeelselt Inglise keele kasuks kujunes ja ministeeriumi otsuse põhimõttelikult heaks kiitis. (A. Jõeäär, stp: „Postimees“ rääkis vist teist juttu.) „Postimees“? Ma seda nii väga täpselt ei jälginud, aga lõpptulemus on ikkagi see olnud. (J. Vain, stp: „Päevaleht võttis sõna, ilma et oma seisukohta väljendas.) „Päevalehel“ on seisukoht kohtu aja selge olnud. Et ära hoida võimalikke üllatusi edaspidi ja endiste segaduste kordumist ministeeriumis, otsustasin septembri algul 1928. aastal esitada Vabariigi Valitsusele vormiliku ettepaneku võõrkeelte süsteemi põhimõtte fikseerimiseks. Samal ajal selgus ka, et juba 1926. aastal Riigivanemale väga autoriteetselt poolt võõrkeelte asjus esitatud oli pikem memorandum, mille Vabariigi Valitsus oma otsusega 27. märtsist 1926 andnud oli ministrite komisjoni seisukoha võtmiseks. Komisjoni koosseisu olid määratud haridus-, välis- ja sõjaministrid, misjuures algatus loomulikult oli jäetud haridusministrile. Kuna selle komisjoni tööst ühtki jälge leida ei olnud ei haridusministeeriumis ega Vabariigi Valitsuse protokollides, siis esinesin 19. septembril 1928. aastal Vabariigi Valitsusele ettepanekuga, komisjonile varemääratud koosseisus ülesandeks teha tööle asuda, millise

ettepaneku Vabariigi Valitsus ka kinnitas. Komisjon tutvunedes eelpooltähendatud memorandumitega, kaaludes selles ettetoodud asjaolusid asus 15. oktoobril 1928. aastal järgmisele seisukohale: „Tunnistada põhimõttelikult tarvilikuks Inglise keele asetamine esimese võõrkeele kohale Eesti õppekeelega koolides. Teha haridusministrile ülesandeks, asuda vastavate eeltööde tegemisele (õppejõudude ettevalmistamine, õppe- ja tunnikavade ümberkorraldamine, õppeabinõude nõutamine ja teised) Inglise keele esimese võõrkeele kohale asetamise teostamiseks, kusjuures see teostamine sünniks järk-järgult vastavalt eeltöödele, ilma eriliste murranguteta.“ Selle seisukoha esitasin ettepanekuna Vabariigi Valitsusele 19. oktoobril 1928. aastal, ja Vabariigi Valitsus kinnitas selle 2. novembril 1928. aastal.... (M. Martna, stp: 2. novembril?) Jah. Härra Martna, kuulake edasi, ...tingimusega, et enne vastuvõetava põhimõtte järk-järgulise teostamisele asumist Vabariigi Valitsusele esitatakse vastav tegelik kava. Selle valitsuse otsuse saatsin 16. novembril 1928. aastal riigi koolivalitsusele järgmise resolutsiooniga: „Härra direktor Ollik'ul ühes direktor Nuth'iga asuda tegeliku kava kokkuseadmisele, ja kui ministri abi ametikohustetäitmisele asub, siis temaga läbi arutades esitada minule võimalikult 20. novembriks.“ Olgu tähendatud, et kõik need härrad, kellele kava kokkuseadmise ülesandeks tegin, on ka ministeeriumi nõukogu liikmed ning moodustavad selle enamuse, mis pärast tegelikult tarvidust ei olnud küsimuse arutamiseks nõukogus. Kava sain kätte mõni päev hiljem soovitud tähtajast ja esitasin selle Vabariigi Valitsusele 28. novembril 1928. Kava ise on järgmine:

1) õpetajate seminarides jätkata Inglise keele õpetamist suurema tunniarvuga, et seminaride kasvandikud, tulevased algkoolide õpetajad, Inglise keele niivõrt põhjalikult omandaksid, et algkoolis seda ainet võiksid õpetada, kusjuures Saksa keele tundide arvu järk-järgult vähendada.

2) suvistel koolide vaheaegadel, alates 1929. a. korraldada Inglise keele kursusi algkooli õpetajatele, millistest osa võtaksid õpetajad, kellele Inglise keele õppimiseks ja õpetamiseks olemas tarvilikud eeldused.

3) alates 1929. aasta suvest korraldada Inglise keele kursusi keskkooli õpetajaile Tartu ülikooli juures, milliste õppejõududeks kutsuda peale ülikooli õppejõudude üks õpetaja Inglise keelele, mis oleks tagatiseks keele puhtusele.

4) parimaist keskkooli Inglise keele õpetajaist, kes lõpetanud ülikooli, saata iga aasta suvisel koolitöö vaheajal vähemalt 4 isikut Ing-

lismaale, kus nad elavad haritud ja puhast Inglise keelt kuuleksid ning sunnitud oleksid Inglise keelt kõnelema.

5) kutsuda koolide ülalpidajaid järk-järgult varustama koole tarvilikkude õppevahenditega, nagu Inglise keele õpperaamatutega, vastavate piltide ja kaartidega j.n.e.

6) Inglise keele õpetamist alata algkoolide V klassis 1930./31. kooliaastast, sest praegumaksva tunnikava järgi algab võõrkeele õppimine algkoolis üldse V klassis, ja 1930./31. kooliaastaks on V klassist juba lahkunud õpilased, kes õppinud Saksa keelt.

7) keskkoolides suurendada Inglise keele tundide arvu teiste võõrkeelte või muude ainete arvel alates 1929./30. kooliaastast.

Vabariigi Valitsus ühines kavaga 2. detsembril 1928... (M. Martna, stp: See on eelviimasel lahkumise päeval.) Härra Martna, kuulake edasi... 2. novembril tehtud põhimõtteliku otsuse alusel, ja härra haridusministri väide nagu oleks Vabariigi Valitsuse otsus jõudnud haridusministeeriumi alles pärast selle tühistamist on õige ainult niipalju, kuipalju see puutub kavas, kuna põhimõttelik otsus, nagu juba eelpool märkisin, oli haridusministeeriumis novembri algul. Kuid ka kava kinnitamisest teatasin otsekohe suusõnal ministri abile juurde lisades, et nüüd ka vormiliku sanktsioneeritud on kõik need sammud ja eeltööd, mis ministeeriumis juba enne vormiliku otsust Vabariigi Valitsuse teadmisel ja nõusolekul, nagu eelpool kuulsite, tehtud, ning ettevalmistusi kava kohaselt rahulikult jätkata võib. Nii oli ka kava saatusest ministeerium tegelikult informeeritud juba detsembri algul.

Härrad rahvasaadikud! Nagu teie sellest teadaandest näete, on eelmine valitsus küsimust käsitanud suure ettevaatusega ja oma otsused teinud täiesti kaalutult selleks, et lõppu teha senivalitsenud süsteemi ja korralgedusele võõrkeelte õpetamisel. Sealjuures ei ole mina ega eelmine Vabariigi Valitsus end juhtida lasknud ühest või teisest poliitilisest välisorientatsioonist, vaid eeskätt on kõik sammud astunud kokkukõlas praktiliste tarvidustega ja meie elunõuetega. (M. Martna, stp: Noh, kes seda usub.) Kuulake edasi, härra Martna. (J. Laidoner, põl: Härra Martna, Teie tahate ikka Saksamaa vaimu minna. — H. Rebane, põl: Hoch Deutschland!) Sest kui meie lahtiste silmadega eneste ümber vaatame, kui tähele paneme seda, millises suunas võõrkeelte õppimise alal tegutsevad praegu kõik teised riigid, eriti aga meie lähemad naabrid Saksamaa, Skandinaavia riigid, Soome ja meie suur Ida naaber, kui arvesse võtame Inglise keele alatasa kasvavat ja tõusvat ulatust ning tähtsust rahvusvahelises läbikäi-

mises, siis ei saa õieti küll olla enam kaht arvamist Eesti kui väikerahva tuleviku seisukohalt. Seepärast on ka enam kui võõrastav praeguse Vabariigi Valitsuse samm, millega ta tühistas eelmise valitsuse otsuse ning täiesti arusaamatu see rutt ja kiirus, millega talitatud.

On kaunis tõenäolik, et sellejuures mõõduandev olnud härra haridusministri tegutsemine, kes vaevaks ei võtnud küsimuse arenemise käiguga ja praeguse seisukorraga ministriumis põhjalikult tutvuneda ning selle tõttu Vabariigi Valitsusele ka tarviliku põhjalikkuse ja objektiivsusega ülevaadet anda ei suutnud, mil juhul küll Vabariigi Valitsuselt sootu teistsugust otsust oodata oleksime tohtinud. Seesugune talitamisviis aga haridusministri poolt meie koolile ja meie tulevikule esimese järgu tähtsusega küsimuses peaks olema lubamatu. Kahetsetav on ka härra haridusministri Riigikogus antud seletus, millega ta oma tegevust ja Vabariigi Valitsuse õnnetut kiirotsust põhjendada püüab. See seletus on ja jääb dokumendiks, mis kõlblikult haiget teeb Eesti koolile, sest haridusministrid peavad ikkagi silmas pidama seda, et nende tegevust ja esinemisi jälgib teravalt ka õppiv noorsugu, ja sellepärast ei tohiks ükskõik olla, kuidas tegutsetakse ja millise pagasiga esinetakse. (Vahelhüüe paremalt poolt: Õige!)

M. Laarman (põl) (korra kohta): Ei saa kaht arvamist olla, et meie hariduspolitiika üks tähtsamatest meie riigi poliitilistest küsimustest on. Ei saa ka kaht arvamist olla, et sellel alal väga palju patustatud ja väga palju katseid tehtud. Viimane katse, millele siin lugupeetud rkl. härra Möttus tähelepanu juhtis, sunnib vist Riigikogu siin peatuma natuke pikemalt, ja vaatama, kas meie ka sellel alal edaspidi tahame veel katseid teha lubada, või peab siin kindlam suund valitsema hakkama.

Meie mäletame, missuguseid katseid tehti ühe endise haridusministri ajal, siis pöörati see koolide kiusamise ots maa poole, taheti maa koolidele hoopis anda. Viimasel ajal on teisi katseid hakatud tegema. Võibolla, et mõni katse õnnestub, aga meie ei tohi lubada, et see riigi kulul ja nii suures ulatuses sünniks.

Et see küsimus väga tähtis on, teen ettepaneku,

avada läbirääkimised erakorralise teadaande puhul järgmisel Riigikogu koosolekul.

Seal võiks seda küsimust igakülgsest valgustada, ja et Riigikogu siin teatava seisukoha võiks võtta, kuigi sagedasti Vabariigi Valitsus Riigikogu soovivaldustega arvestada ei taha.

Juhataja **K. Einbund**: Rkl. Raud-

kepilt on ettepanek, avada kohe läbirääkimised.

Rkl. Jõeäärelt on ettepanek, härra Möttus'e erakorralise teadaande puhul avada läbirääkimised ja need pidada järgmisel arupärimis-koosolekul.

M. Laarman (põl) (fakt. märk.): Ma palun vabandada, et mina oma kõnes natuke eksisin. Ma ei tahtnud oma kõnes puudutada viimast haridusministrit härra Möttus't. Maakoole kiusas taga eelviimane haridusminister, see on härra Lattik.

M. Martna (stp): Ma paluksin Riigikogu liikmeid selle küsimuse otsustamise juures arvesse võtta, et praegune haridusminister haige on, ja kui Riigikogu otsustab täna läbirääkimisi pidada, siis just see isik, kellel siin sõna öelda peaks olema, ei saaks sõna võtta. Sellepärast ei võiks täna minu arvates läbirääkimisi pidada.

Juhataja **K. Einbund**: Kõige esmalt tuleb hääletamisele rkl. Raudkepi ettepanek. (L. Raudkepp, krst: Ühinen rkl. Laarman'i ettepanekuga.) Nüüd tuleks hääletamisele rkl. Laarman'i ettepanek. (M. Martna, stp: Härra Laarman, muutke oma ettepanekut, minister on homme ka haige. — M. Laarman, põl: Ma ühinen härra Jõeääre ettepanekuga.) Sellega kujuneb üks ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

3. Komisjonide täiendavad valitakse Nähtava enamusega maakomisjoni J. Teetsov'i asemele A. Johanson (põl); sotsiaalkomisjoni A. Toomel'i asemele K. Arras (põl).

4. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastamise puhul põllumeeste kogude Riigikogu rühma arupärimisele põllupidajate ikaldusekahjude puuduliku hindamise asjas. **M. Martinson** (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Teie kuulsite Vabariigi Valitsuse vastust põllumeeste kogude Riigikogu rühma arupärimisele ja pidite veendumusele tulema, et põllutöominister vastust esile tuues esines siin rohkem noore advokaadina kui Vabariigi Valitsuse liikmena, ta loetles neid samme, mis Vabariigi Valitsus kui ka põllutöoministrium ikalduseküsimuse arutamise ja käsitamise juures teinud, loetledes kõiki nõupidamisi, mis põllumajanduse peavalitsuses ja mujal selle üle peetud. Lõpuks polemiseeris minu poolt aru-

pärimise põhjendamisel ettetoodud näidetega, püüdes näidata, et need väga täpsed igas suhtes ei ole, ja lõpuks puudutas ka seemnevilja muutsemise küsimust. See oli kõik. Meie, arupärijad, ootasime Vabariigi Valitsuse liikmelt, et ta tulles nii tõsise asja juurde, nagu seda põllumeeste kogude Riigikogu rühma arupärimine, oleks küsimuse terves ulatuses võtnud, haaranud selle kõige laiemas ulatuses. Seda meie aga ei kuulnud. Siin vaid vaieldi üksikute andmete vastu, kas need täpsed või mitte ja püüti Riigikogule selgeks teha, et vaadake, valitsus on ammugi samme astunud, on ikaldusehäda tõsiselt võtnud, kuid kas neil korraldustel, mis valitsus teinud, mingisuguseid tagajärgi olnud, sellele ei pidanud härra põllutööminister tarvilikuks vastata. Lõpuks pidi ta veendumusele tulema ja ütleva, et põllupidajate ikaldusekahjude hindamisel on puudusi olnud, tähendab ta tuli samale otsusele, mida põllumeeste kogude Riigikogu rühm oma arupärimises väljendas. Nõupidamised, loetletud korraldused ja sammud ei ole midagi aidanud, vaid on olemas puudus ja rahulolematuse. Seda ei saa salata ka Riigikogu liikmed, et maal häda ja rahulolematuse valitseb, sest igapäev käivad saatkonnad Riigikogu liikmete kui ka Vabariigi Valitsuse juures, samuti ka põllutööministeeriumis, ja neid saatkondi tuleb igal nädalal ja igast maakonnast, vähemalt lõuna maakondadest. See tähendab häda on suur, ja välja vaated tulevikku ei ole kuigi selged. Põllupidajad näevad, et neil ei ole tarvilikku kindlust selle kohta, kas nad kevadel külviseemet saavad. See tunne on kõigil põllupidajail vaatamata sellele kui suur on ikaldus ja kui suur on vajadus ikalduselaenu suhtes. Küll on osas ajakirjanduses, eriti aga Riigivanema häälekandjas püütud ikalduse küsimust naeruväärseks teha. Mõne nädala eest ilmus „Rahva Sõnas“ artikkel „agronoomi“ allkirjaga, kus püüti kõiki kirjutusi, mis teistes ajalehtedes ikaldusekahjude suhtes esile toodud, naeruväärseks teha, püüdes näidata, et see on rahva üleskihutamise ja ässitamine. Sotsialistide Riigikogu rühma kuuluv liige härra Vomm oli hiljuti minuga ühel rahvakoosolekul Viljandi maal, ja tema pidi samu väiteid tõendamaks, ja seda palju kibedamalt, mida mina arupärimise põhjendamisel ette tõi. Ta oli palju teravam ja kibedam ikaldusekahjude mitteõiglase hindamise arvustamisel, kui mina seda suudaksin olla. Ta mõistis eelmise valitsuse sammud palju teravamini hukka, kui seda meie põllumeeste kogude rühmast keegi saaks või oskaks teha. Ta oli see, kes aitas koosolijatele resolutsioonid kokku seada, mille põhjal pärast koosoleku juhatus märgukirjad saatis Vabariigi Valitsusele ja põllutööministeeriumile. Ma ar-

van, et need märgukirjad on kohale jõudnud. Nii teie näete, et sotsialistide rühmas on inimesi, kes seisukorda tõsiselt võtavad, kuna valitsus seda ei taha tõsiselt võtta ja valitsuse häälekandja demagoogiat teeb tuues artikleid, millistes püütakse näidata, nagu ässitaksid ja kihutaksid rahvast teised ilma põhjusest üles. (L. Raudkepp, krst: No seda teevad kõik lehed — demagoogiat.) Härra põllutööminister tõi ette näiteid, kuidas läinud suvel põllumajanduse peavalitsuses samme astuma hakatud põllutööministri näpunäidetel, et ikaldusehäda kindlaks teha, see oli juulikuul. Aga tänapäevani näeme, et need korraldused ei ole tagajärgi andnud. Kui põllutööminister toob ette terve rea korraldusi, siis julgen väita, et need korraldused on tehtud põllumeeste kogude rühma pealekäimisel, sest kui põllumeeste leht „Kaja“ tõsisest asjakäiku ei oleks valgustanud, siis vast põllutööministeerium ei oleks undki näinud sellest.

Sellest ei ole küll, kui peetakse nõu ja tehakse korraldusi, tahaksin vaid näha, et need korraldused ka tagajärgi annavad. Siia maani ei ole aga need nii sündinud, nagu see tarvilik. Meie näeme, et põllutööministeeriumis puudub organiseeriva juhi käsi. Küll peetakse nõupidamisi, antakse välja korraldusi, kirjutatakse määratu hulka kirju, luuakse komisjone, aga siiski näeme kõik, et sel töö ei ole seda tulemust, mis olema peaks. Mina usun ka, et kohapealsed komisjonid ei ole täpselt asja võtnud. Et komisjonid on ikaldusekahjude halvasti hindamisel sagedasti süüdi, siis pean rõhutama, et kui süü komisjonidel ja komisjoni liikmetel mõnel pool olemas, siis on see tingitud põhjusest, et valitsus ise ei ole küsimust tõsiselt võtnud, mis oleks komisjoni liikmeid ja ka teisi inimesi suutnud viia veendumusele, et küsimust tuleb tõsiselt võtta, et küsimuse käsitlemisel tagajärgi oleks, mis meie põllumajanduse rasket seisukorda parandada aitaksid.

Põllutööminister näitas, et suvel juuli- ja augustikuul oli põllumajanduse peavalitsuses samme astunud, kuidas ikaldusehädalistele vastu tulla, nimelt lubatud neile riigimetsast sammat ja puuoksi korjata ja loomi riigimetsas karjatada. See oli kõik hea suve jaoks, aga kuipalju nad suutsid oksid koguda, on küsitav, sest teie teate väga hästi, et vihmase suvega seda võimalik ei olnud teha. Kui ilmad vähegi lubasid siis tehti heina. Sellega taheti vist küll näidata, nagu oleks ikaldusehädalistele sellega suurt abi antud. Mina olin ka ühelsarnasel nõupidamisel põllumajanduse peavalitsuses ning juhtisin põllumajanduse peavalitsuse abidirektori tähelepanu sellele, et tema kavatsused on head soovid, kuid tagajärgi need ei anna. Inimeste häda kujuneb suuremaks,

kui oskame endale ette kujutada, ja tulevikus tuleb väga paljude raskustega tegemist teha, millele põllutöoministerium peab juba nüüd valmis olema, korraldustöid tehes, et hädasid tasandada ja pehmedada. Neid minu näpunäiteid ei võetud arvesse, vastasel korral oleks mõningaid korraldusi tingimata tehtud. Karjapidajad räägivad juba nüüd, et loomade haigusi tuleb ühtelugu ette. Mina ei taha prohvet olla kui ütlen, et ka loomade suremisi kevade poole ette tuleb. Aga mis on põllutöoministerium teinud? Kas ta on ikaldusekahje terves ulatuses võtnud? Kui ta seda oleks teinud, siis oleks ta kõik agronoomilise personaali korraldanud põllupidajate avitamise tööle. Agronoomilisele personaalile oleks pidanud selles asjas juhtnööre andma, kuid seda ei ole tehtud. Ma tähendasin nõupidamisel põllutöoministeriumi peavalitsuses, et põllupidajate seisukord on praegu väga raske: põhku saab vähe, hein jäi suuremalt osalt tegemata ja on halb, selletõttu tekivad loomadel mitmesugused haigused. Siin on tarvis agronoomilist abi, kes aitaksid karjatoidu norme põllupidajatele kokku seada, kuid seda ei ole sündinud. Karjakasvatamise nõuandjad olete likvideerinud. Minule tähendati, et on maa ja jaoskonna agronoomide terve rida. Kas aga need põllupidajatele aitavad karjatoidu norme kokku seada? Ainult kontrollühisustes tehakse seda, kuid meil on suurem hulk karju, kes ei kuulu kontrolli alla. Meie teame, et kontrolli alla kuulub ainult $\frac{1}{10}$ karjadest. Tähendab, et ainult nende pidajatele võidakse nõuandmisega abiks olla ning kontrollassistendite tööjõud kulub ära ainult neile. Teistel ei ole kuskilt loota nõuandjaid, kes aitaksid loomade toidunorme kokku seada ja karjapidamist korras hoida, et loomahaigusi ette ei tuleks. Büroo agronoomiline personaal esitab küll igal kuul täpselt aruanded, kuid peale aruannete ei ole nende tööil mingisuguseid tagajärgi, ei ole vähemalt neid tagajärgi, mis tänavu-aastal olema peaks.

Võibolla arvatakse — milleks ma käsitan neid küsimusi. Ma tahan siin ainult näidata, et põllutöominister oleks pidanud küsimust terves selle ulatuses haarama ja näitama, et põllutöominister ja praegune valitsus küsimusi oluliselt võtavad ja rutuliselt käsitavad, nagu seda tänane ja homme päev ette veeretab.

Põllutöominister käsitas küsimusi kitsastes piirides ja vaidles ainult nende üksikute näidete vastu, mida mina arupärimises ette tõin. Kuid need seletused ei rahulda meid, ja ma arvan ei tohiks rahuldada ka ühtki Riigikogu liiget.

Edasi minnes tahaksin veel küsida. Põllutöominister ütles, et korraldused on tehtud. Riigikogu on ikalduse laenufondi seaduse

vastu võtnud ja maakondades komisjonid loodud, mis aitab tõesti asja parandada, põllumeestel on vähemalt tee teada, kuidas nad talitama peavad ja selle tagajärjel laenu saada võivad. Aga kui Riigikogu ei oleks seadust vastu võtnud, missugust teed peaksid siis põllupidajad käima. Kas oleksid jälle niisugused komisjonid loodud, nagu ikaldusekahjude hindamisele asudes loodi? Kas oleks see tagajärgi andnud? Ma usun mitte. Ja samuti ka seemnevilja suhtes? Nüüd on küll korraldus loodud põllutöoministeriumilt, et maa-valitsused vallavalitsuste kaudu seemnevilja hulga kohta andmeid koguksid, aga need teated ei ole vist veel põllutöoministeriumi tagasi jõudnud. Nüüd, kus veebruarikuu käes, ei ole veel neid teateid. Põllutöoministerium ei ole isegi suutnud seda korraldust teha, et tema valitsedaolevates riigimõisades oleks seemnevilja kõlblikkuse, vilja idanemise protsent määratud. Ka need agronoomid, kes põllutöoministeriumi käsutada, ei ole suutnud seda teha, et põllutöoministerium vähemalt teadlik oleks, missugune see seemnevilja idanemise võime on, kas seda kõlbab põllupidajatele seemneviljaks müüa või mitte? Et riigimõisades seda tehtud ei ole, see näitab, kui loiult asja võetakse, kui ükskõikne ollakse sarnase suureulatusliku küsimuse juures, nagu seda ikaldusehädä on. (Vahele hüüa R. Penno, as poolt.) Nüüd öeldakse, et meil on niija niimitu tuhat puuda seemnevilja riigimõisades, kuid ei ole teada, kas seda kõlbab külviks müüa, kas see ka idaneb. Samuti ei ole teada, kuipalju on külvipind selle tõttu suurenenud, et läinud suvel osa põlde külvamata jäi. Võibolla selgub see andmete saabumisel, mis vallavalitsuste poolt korraldatakse. Aga ütlen ka, et nende andmetega, kui need kord saabu- vad, ei saa väga täpselt arvestada. Mul on teateid Viljandimaa Kärsna vallast, kus kõik põllupidajad ei ole teada saanud, et vallavalitsuse kaudu teateid kogutakse. Maa-valitsus on pidanud ministri ettekirjutusel kiiresti talitama ja ruttu nõudma need andmed, et tähtajaks ära saata. Nii ei teadnud põllupidajad, kellel seemnevilja tarvis, endid üles anda. Ka need, kellel seemet müüa, ei teadnud seda üles anda. Aga nagu ma kuulnud olen, on 2.000 — 3.000 puuda seemnevilja tarvis valla kohta.

Mida suudetakse nende väikeste summadega ära teha, mis Vabariigi Valitsus selleks otstarbeks määranud, need summad on kui tilk kuumale kivile ja ei suuda kaugeltki rahuldada neid, kes seemnevilja vajavad.

Veel rohkem, meie teame, et need summad, mis seemne muretsemiseks määratud, on antud E.T.K-le ja seemnevilja übisusele. Kas need

asutused praegu suudavad veel tarvilikul määral seemet muretseda, on küsitav.

Teiseks teame, et väga palju teisi jõulisi ühisusi on, kellel võimalik oleks seemnevilja muretseda. Võtke Tartu majanduseühisus, Võru „Põllumees“, Pärnu ja Valga majanduseühisused j.n.e., siis näete, et igas linnas tegutsevad suured ja tugevad ühistegelised asutused. Miks aga valitsus on neist laenu määramisel mööda läinud? Miks ei ole valitsus krediiti andnud neile ja miks ei ole ta tarvilikuks pidanud nende ühistegeliste asutustega läbi rääkida, kas nad tahavad seda laenu korraldust enesele võtta, kui suures ulatuses seda laenuandmist teostada j.n.e.

Ikalduselaenude kättesaamisel on põllupidajatel väga palju raskusi. Toon Viljandi maakonnast juhu, kus Vastemõisa laen saadetud Suure-Kõpu ühispanka, mis asub 20 kilom. kaugusel Vastemõisast, kuna aga Vastemõisa külje all on Suure-Jaani ühispank. Nad saaksid väga hästi kätte laenu ka Viljandist. Pikalaenu panga poolt on aga määratud laen saadetud Kõpu ühispanka. Seda kuulates jäi minule tunne, kas sünnib see kõik meie väikeses riigis, kus ainult 370 valda ja ühistegelised asutused igale inimesele teada, kes natukegi ajalehte lugenud. Vaadake, niisugused nähtused ärritavad põllupidajaid nende raskustes selle asemel, et inimestes rahulikkumelt luua, et nad rahuliku meelega suudaksid ja saaksid oma rasket seisukorda kanda. Kõike seda meelde tuletades peame ühisele otsusele tulema, et seni on valitsuse sammud liiga saamatud olnud ikaldusehäda ja seemnevilja muretsemise küsimuse käsitlemisel. Summad, mis antud otstarbeks määratud, ei rahulda kaugeltki neid nõudeid, mis põllumajanduses olemas. Ja kui see nii on, siis peame meie küll, lugupeetud Riigikogu liikmed, tõsiselt küsima, kas tohime summaksid mis riigikassasse kokku tulevad, kulutada teisteks otstarveteks, mis just esimese tähtsusega päevaküsimused ei ole. Siin peame küll kõik ütlema, et kõigepealt põllumajandust rahuldama peame ja alles siis teisi nõudeid. Kui Jumal parema aasta toob, et meil ei tarvitseks väljast toiduvilja sisse vedada nii inimeste ülalpidamiseks kui ka loomatoidu näol, et meie oma viljasaadustega oma riiki ja rahvast suuremal määral toita suudaksime, siis alles võime mõelda teiste kulude tegemisele. Kõik jõud ja vabad summad peame koondama ikaldusehäda kõrvaldamiseks.

Ma usun ka, et lugupeetud Riigikogu liikmed, kõike seda arvesse võttes, mis ma ette kandisin, ühinevad järgmise ettepanekuga. Esitan järgmise ettepaneku põllumeeste kogude Riigikogu rühma nimel:

„Riigikogu, ära kuulates Vabariigi Valitsuse vastamise põllumeeste kogude Riigikogu rühma arupärimisele põllupidajate ikaldusekahjude puuduliku hindamise asjus, leiab, et Vabariigi Valitsuse korraldused ikaldusekahjude hindamise ja seemnevilja muretsemise asjus puudulikud on, laene ei ole erapooletult ja õiglaselt määratud, nõuab ikalduse- ja seemnevilja muretsemise laenu suurendamist, ning peab tarvilikuks, et seni väljaantud seemnevilja, põllurammu ja jõutoidu laenudest pool osa saaks pikendatud kuni 1. detsembrini 1929. a. ja teine pool kuni 1. märtsini 1930. a., ja läheb päevakorras edasi.“

A. Schulbach (töer): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Käesoleva arupärimise juures tuleb tahtmata meelde see tark vanasõna, mis ütleb, et ei eksi ainult see, kes midagi ei tee. Meie teame, et umbes aasta tagasi meil Põhja-Eestis suur ikaldus oli. Teame, et siis väga paljud saatkonnad käisid selleaegsete mõjumeeste juures. Tolalaj oli Riigivanemaks isik, kes kuulub põllumeeste rühma. Riigivanema juures käisid Harjumaal esindajad ja ka veel teised, ning siis pidas Riigivanem tarvilikuks öelda, et ikaldusekahjud ei ole muud midagi, kui demagogia. (Sagedased vahelhüüded paremalt poolt. — J. Teemant, põl: Nii on need saatkonnad, üksainus käis, ja see oli Teie poolt saadetud.)

Juhataja **K. Einbund**: Rkl. Teemant, kodukorras ei ole ette nähtud, et kaks Riigikogu liiget võiksid korraga rääkida. Sõna on rkl. Schulbach'il.

A. Schulbach (töer): Kirjutatakse, et kui Israelis variserid tõid ühe patuse naise kohtumõistjate ja Israeli suurema prohveti ette ja küsisid, mis temaga peab tegema, siis ütles see prohvet, et kes teie seast õige on, see visaku esimene kivi temale. Minu arvamise järgi võtavad selle arupärimise juures kive, et põllutöoministrile visata, need mehed, kes ise patuta ei ole selles mõttes.

Nagu Riigikogus ettetoodud seletustest ja samuti ka põllutöoministri avaldustest selgus, on ikaldusekahjude hindamise juures tõesti väärnähtusi ilmsiks tulnud. Kahtlemata teab iga Riigikogu liige, et kohtadel tõesti väga palju nurinat on väärnähtuste üle. (J. Soots, põl: Aga tarvis siis ka sellest järeldusi teha!) Ma tahan ka sellest järeldusi teha, härra Soots. Kui meie neid põhjusi hakkame vaatama, millest need nurisemised tulevad, siis peab ütlema, et neid põhjusi

palju on, ja et vist nii mõnigi etteheide langeb kohapealsetele asutustele, kohapealsetele komisjonidele ja kohapealsetele tegelastele. Vist igaüks on kohtadelt väga mitmesuguseid kirju saanud, kus süü püütakse kord ühele kord teisele veeretada. Ma tahan iseloomustuseks öelda, et ka niisuguseid kirju võib leida, kus süü isegi kahjukannatajatele lükatakse. Ma pean näiteks ütleva, et Tartumaa ühest vallast kirja sain, kus juhitakse tähelepanu sellele, et kohalikud komisjoni liikmed kes ühes kohaliku vallavalitsusega kuulusid teatud poliitilisse erakonda, ikaldusekahjude hindamise alal väga suurt saamatust üles näidanud. Seal on muu seas aegsasti lastud ringi niisuguseid kuuldusi, et ikaldusekahjude puhul olevat võimalik suurt abi saada. Ja et sel põhjusel kohal suured laenuloomused olid, siis olevat mõned põllupidajad jätnud oma kaerad niitmata, samuti linad, sest raha tulla ikkagi. (Vahelhüüe: See kirjutaja siis ise küll põllumees ei olnud. See oli asunik.) Ma ei tea, kas teie asunikku põllumeheks loete või mitte, aga see oli tegelik asunik.

Ma ei taha neid nähtusi üldistada, tahan ainult öelda, et kui kohal neid laene nii suurel määral ei saadud, nagu lubatud oli, siis muidugi tekkis suur pettumus. Kohapealne komisjon hakkas lõpuks ütleva igale abitahtjale, et teadaande blanketid on otsas, ja jättis hilisemad teadaanded hoopis vastu võtmata.

Kui mina selle küsimuse juures sõna võtsin siis sellepärast, et tahtsin näidata sellele ebatervele õhkkonnale, mis tekib igalpool, kus jagamisele tulevad riiklikud summad. Kõik need juhtkirjad, kõik need komisjonide andmed kalduvad subjektiivse asja hindamise poole, objektiivset pilti on väga raske saada. Kahetsen, et lugupeetud põllutöominister, esitades andmeid ikalduse suuruse ja talude arvu kohta, kes ikalduselaenu saanud, ei ole ühtlasi statistilisi andmeid andnud, kui suurel määral on toetust saanud talud kannatanud ikalduse all, ja kui suur on ikalduseprotsent olnud üksikute talude liikide juures. Minul on võimalus olnud kontrollida neid andmeid ühe maakonna, see on Läänemaa suhtes. Tehnud kokkuvõtte näitab, et abiandmise kord või abiandmise korra alused ei ole terved ja jäta-avad midagi soovida. On selge, et ikalduse all tavaliselt kannatavad rohkem väikemajapidamised. Ikaldus ei taba laialdasemat maa-ala näiteks tervet valda korruga, vaid lapiti: ta jätab näiteks künkapealse tabamata ja hävitab künkaaluse saagi täielikult. Sellest tuleb siis, et nõndanimetatud kääbustalude saak hävineb ikalduse puhul sagedasti täiel määral. Suurel talul ei taba ikaldus aga tervet talu

korruga, vaid ta käib kohati ja sellepärast jääb suurel talul, kui näiteks üks, kaks või kolm tiinu ikalduse läbi hävitatakse, ikkagi veel 97 tiinu terveks, kui talu põld 100 tiinu suur on. (Vahelhüüe A. Tupitsa, põl poolt.) Minul on selleks andmed, härra Tupits! Võib-olla et Teie ei ole vaevaks võtnud neid andmeid koguda, kuid mina olen need terve maakonna kohta läbi vaadanud. (G. Lorenz, as: Kas Tupits üldse talu on näinud?) Ma ei tea, kas härra Tupitsal talu on, kuid usun, et „Kaja“ toimetajana on tal tulnud mõningaid materjale käsitada.

Suure talu majapidamiste juures on loomulik, et terve majapidamine ikalduse all korruga hävitatud ei saa. Suurt talu on võimalik ka majanduslikult mitmekesisemalt sisse seada, kui üks ala ikaldub, võib teine õnnestuda. Väiksel talul on see raskem läbi viia, sest talu majapidamine on koondunud enam-vähem ühele alale, ja kui niisugust talu ikaldus tabab, siis hävineb saak täielikult. Selles mõttes peaks arvama, et meil ikaldusekahjude juures suurem protsent abisaajaid on väike- ja maapidajad, kuna suurmaapidamine peaks ainult erilistel juhtumistel abi saama, sest nende majapidamine peaks ise kindlustama, et nad ikalduseaasta suudavad üle elada. See suurmaapidaja, kes ei suuda heal aastal niipalju tagavaraks panna, et ta esimesel ikalduseaastal kokku ei langeks, see talu ei olegi toetuse väärt. (M. Martinson, põl: Ah Teil on esimene ikalduseaasta alles? — J. Soots, põl: Teil on esimene ikalduseaasta, aga teistel on teine, kolmas.) Öelge oma naabritele, härra Soots, et meil on teine või kolmas ikalduseaasta, siis kuulete, et see demagoogia olevat. (Vahelhüüe paremalt poolt.)

Kui meie aga nüüd hakkame vaatama seda, kuidas meil ikaldusekahjude abiandmine praegusel aastal jagunenud, siis näeme väga huvitavaid nähteid: Läänemaal on väiksemate talude, $\frac{1}{2}$ —5 ha suuruste talude arv 573, üle 120 ha talude — 35; see tähendab: väiketalusid on ligemale 15 korda niipalju kui suur-talusid. Meie näeme aga, et abisaajate arv mõlemis on ühesuurune: suur-taludest on samapaljud tulnud abi saama kui väiksed 5-hektaarilised ja vähemad kääbustalud. Ja huvitav on vaadata: mida suurem talu tüüp, seda suurem on abisaajate protsent; kuna väikeste kääbustalude juures abisaajaid on $\frac{1}{2}$ % üldisest kääbustalude arvust, on talude juures 5—10 ha abisaajaid 1,3%, 10—20 ha — 1,7%, 20—30 ha — 3,2%, 60—120 ha — 3,9% ja üle 120 ha — 6%. (Vahelhüüe: Need viimased on kogumehed!) Ma ei taha seletama hakata, kuhu rühma üks või

teine põllupidaja peaks kuuluma, see ei ole minu ülesanne. Aga ma tahaksin tähelepanu juhtida sellele, need arvud näitavad, et praegune abiandmine ei ole tervele alusele rajatud. Kuna abi peaks olema määratud eeskätt väiksematele taludele, läheb see ümberpöörduvalt suurtele taludele. Nende küsimuste lahendamisele peaks rahvaesindus kõigepealt tähelepanu pöörama.

Minu arusaamise järgi ei ole ka see abiandmise viis, mis praegu maksev, küllalt otsustav. See seab abisaaja paluja seisukorda. Abisaaja on nagu armu paluja, keda igatüüpi hurjutada võib, kui ta abi paluma läheb. Teiselt poolt jaotatakse riigi summasid laenu näol, jäetakse võlgu maksud, aga jällegi laenu näol. Majapidamist koormatakse uute võlgadega, kuigi odavaprotsendilistega, aga nad tulevad ikkagi kord maksta. Meil on tähelepanu juhitud sellele, et see esimene ikalduseaasta ei ole. Sellepärast tekib küsimus, kui ühe ikalduseaasta teise järele laseme mööda minna ja talusid ikka uute võlgadega koormame, siis see võib lõpuks viia talud suurtesse raskustesse. Sellepärast tuleks tõsiselt mõelda sellele, kas ei leiduks teist moodust, kuidas abiandmist korraldada, mis kõrvaldaks need väärnähtused, mis praeguse abiandmise korraldamise juures paratamatud. Mina tuletan meelde, et vana Israeli mees nimega Joosep kord sai valitsejaks suure Egiptuse maa üle selle tõttu, et ta suutis ette näha, et seitsme viljarikka aasta järele tuleb kord seitse ikalduseaastat. Meie oleme rea ikalduseaastaid läbi elanud, aga meie ei ole veel niikaugele jõudnud, et oleksime osanud sarnase korralduse luua, mis meie põllupidajad kindlustaks. Meil tullakse alles siis selle peale, et on vaja kindlustada, kui terve rida ikalduseaastaid käes.

Tarvis on mõelda, kuidas saaks tulevikus ikalduseabi rajada tervele alusele. Minu arvates ei ole see põhimõte õige, et ikalduse puhul peab abi andma riik. Saan aru, et käesoleval aastal on ja ka eelmisel aastal oleks pidanud riigi kohus olema abi anda, sest riik ei tohi lubada, et põllud seemendamata jäävad. Kuid ei ole õige, et riik hakkab alaliselt selleks summasid määrama, et teatud majanduseala jalul pidada. Meie teame, et kõigil teistel aladel riik katsub läbi viia põhimõtet — aita iseenest. Meie teame, et kui näiteks tööline peab saama haiguse puhul kindlustatud, siis meie ei tunnusta sugugi seda põhimõtet, et riik peaks oma taskust tarvilikud summad maksma, vaid ka tööline peaks oma taskust summasid haigekassale maksma, et ennast sellega kindlustada.

Sellepärast arvan mina, et tulevikus tuleks ikka sellele mõelda, kuidas korraldada ots-

ustavalt ikalduseabi. Abiandmine tuleks viia rohkem omaabi põhimõttele, rohkem vastastikuse kindlustuse alusele. Mina ei vaidle selle vastu, et ka riik peaks siin abi andma, aga põllupidaja ise peab ka sellest abi korraldusest osa võtma. Tuleks luua eriline kindlustusefond, kuhu iga põllupidaja oma kindlustusemaksud kokku tooks ja põllumehel on siis õigus kindlustusekassalt abi nõuda, mitte aga toetuselaenu paluda.

Võidakse ju öelda, et praegusel raskel aastal ei ole aeg mõelda niisugusele tulevikuküsimusele, aga parem on mõelda sellele siiski varem kui hilja. On anekdoot ühest majaperemehest, kes ei saanud oma majal kuidagi katust parandatud. Kui sadas vihma, siis ei saanud töötada, ja kui ilm oli ilus, siis ei olnud seda katust vajagi.

Kui meie nüüd abiandmise korraldusele ei mõtle, siis tulevikus headel aastatel mõeldakse veel vähem sellele. Sellepärast arvan mina, et ikalduseaastatel peaks tõsiselt mõtlema, kuidas abi korraldada.

Niikaua aga kui meil on tegemist riiklike summade jagamisega, niikaua ei kao need nähtused, mida arupärimises puudutatud, vaid suurenevad veel, ja võib ikka nurinat kuulda, et üks maapidaja on rohkem saanud kui teine, ja igamees mõtleb, et temale ülekohut tehtud.

A. Laur (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kõigepealt tahan tähendada ja rõhutada seda, et meil ikaldus tänavu kahtlemata on. (J. Soots, põl: Viimaks ometi tunnustate seda!) Seda olen varem tunnustanud ja olen seda juba mitu korda öelnud.

Kui loeme rahaministri seletuskirja riigi eelarve juurde, siis on näha, et meie põllumajandus on saanud kahju 3 miljardi senti võrra. Kuid see kahju on arvestatud eelmise aasta järgi. Aga meie teame, et ka eelmise aasta oli ikalduseaasta, eriti Põhja-Eestis. Kui aga arvestada 5 aasta keskmisega, siis oleks see kahtlemata suurem, kui seletuskirjas näidatud. Mul ei ole küll andmeid, aga arvan, et ikaldus on 5 miljardi ümber, arvestades 5 aasta keskmisega.

Et põllumajandust sarnane raske hoop tabanud, siis oleks pidanud niihästi Vabariigi Valitsus, Riigikogu, kui ka kogu ajakirjandus ja seltskond ühiselt nõu pidama, kuidas sellest ühisest hädast pääseda. Kuid kahjuks on tahetud seda viljaikaldust kasutada hoopis muudeks otstarveteks.

Kui härra Martinson tähendas, et põllutöministeerium ei ole näidanud ise mingisugust algatust, vaid ainult ajakirjanduse ja põllumeeste esinduse pealekäimisel on samme

astunud, siis lubatagu mulle siin kronoloogiliselt ette kanda, mida tegi põllutöoministeerium ja mida nõudis põllumeeste kogude hääle kandja „Kaja“.

Kõigepealt tähendan, et ei oleks midagi isearalikku selles, kui ajakirjandus oleks teatava idee, mõtte algataja. Meie teame, et välisriikides on just ajakirjandus see, kes tihti peale esirinnas sammub uute ideede ülesseadmisel, ja siis seadusandlus ja terve rahvas need pärast omaks tunnustab, need aktsepteerib. Seal ei oleks midagi imestada, kui tööpoolest põllumeeste esindus ja esijoones „Kaja“ oleksid ees sammunud ikaldusekahjudele tähelepanu juhtimisel.

Ma tahaksin kõrvuti seada neid kirjutisi, mis toodud „Kajas“, ja neid andmeid, mis näitavad valitsuse tegevust.

Kuni 22. juunini ei ole üldse midagi räägitud „Kajas“ ikaldusest. On küll räägitud, et suured ikaldused on Lätis j.n.e. 17. juunil on kirjutatud, et Tartumaal on põllumeeste suurpäev, kolmes vallas püstitati rohelised lipud. 20. juunil räägitakse, et põllumeeste roheline lipp lehvib Laius-Tähtveres. 21. juunil kirjutatakse, et Harjumaal lehvib roheline lipp. 22. juunil on esimest korda toodud korrespondentide andmed viljasaagi kohta. Seal on öeldud, et viljade seisukord on muretäratav, ja seegi on öeldud pealkirjas. Rohkem ei midagi. See on esimest korda, ja nagu tähendasin 22. juunil. 23. juunil räägitakse Läti kahjustest ja öeldakse, et ka meil on karta vilja ikaldamist. 24. juunil on esimest korda juhtkiri, kus öeldud, et meil raske aasta tulemas. (J. Soots, põl: Aga kaks päeva enne jaanipäeva? — Hulgalsed vahelhüüded.) Võite pärast rääkida, praegu on minul sõna. Tähendab 24. juunil on esimest korda räägitud ikaldusest. Nüüd vaatame, mis oli selle ajani teinud põllutöoministeerium.

23. juunil on põllutöoministeeriumis peetud nõupidamine. Selleks, et nõupidamine tööpoolest olnud, lubatagu mulle „Päevalehest“ ette lugeda: „Eile oli põllutöoministeeriumis suurem nõupidamine ministri abi, põllumajanduse, maakorralduse, metsade, loomatervishoiu ja riigimaade valitsuse direktoriga. Põllutöominister tutvustas ametkondade juhatajaid praeguvalitseva seisukorraga põllumajanduses ja selgitas põllutöö hooaja alul ilmsikstulnud viimase aja ebasoodsa ilmastiku mõju võimalikke tagajärgi meie põllumajanduses. Koosolekul tunnustas põllutöominister vajalikuks, et ametkonnad viibimata vastavate kavade väljatöötamisele asuksid võimaliku liigvee hädaohu tagajärjel tekkivate kahjude kõrvaldamiseks igal juhul, kui see

meie põllumajandust tabama peaks. Põllutöominister komandeeris Kasari liigvee piirkonda riigimaade valitsuse 3. osakonna juhataja asjade selgitamiseks.“ Tähendab, on komisjon asutatud, ilma et selleks „Kaja“ kuidagi oleks saanud oma mõju avaldada, sest „Päevalehes“ 24. juunist on teade, kus öeldud, et eile, see on 23., peetud põllutöoministeeriumis nõupidamine selle üle, mida seisukorra lahendamiseks ette võtta.

Edasi. Vaatame, mis sünnib. Tööpoolest on „Kajas“ öeldud 1. juulil, et põllumeeste esindus esitas märgukirja põllutöoministrile, kus juhitakse tähelepanu viljakaikaldusele. Tähendab, „Kajas“ oli 1. juulil sarnane teade. 2. juulil on põllutöoministeeriumis teine nõupidamine. Nüüd võiks arvata, et „Kaja“ tööpoolest rõhutas selle nõupidamise vajadust, võib aga olla, et ka mitte. Esimest nõupidamist „Kaja“ rõhutada ei saanud. 2. juuli nõupidamisel otsustati kindlaks teha ikaldusekahjud selleksasutatud komisjonide kaudu.

Läheme edasi ja vaatame, mis sünnib. 5. juulil on ringkiri riigimaade-valitsejatele saadetud põllutöoministeeriumist selle kohta, et kogutaks andmeid uputuseraioonide kohta ja need saadetak hiljemalt 20. juuliks põllutöoministeeriumile. 5. juulil on kirjutus Valgamaa kohta, kus öeldakse, et uputus toob näljahäda. Edasi on 5. juulil küsimus olnud Vabariigi Valitsuses. Ma palun seda tähele panna, sest sel on tähtsus veel edaspidi. 5. juulil leiame „Päevalehest“, et uputusehädadoht on valitsuses kõne all.

Sealt loeme: „Seisukorra kohta kandis põllutöominister ette üksikasjaliku aruande, mille järele pikemalt mõtteid vahetati kannatanuile abiandmise korra kohta.“

Leiti olevat tarvilik, et põllutöoministeeriumi poolt loodud erikomitee ministriabi juhtimisel oma tegevust energiliselt jätkaks ja välja selgitaks uputuse järelduel tekkinud kahjude ulatuse, kui ka abiandmise võimaluse.“

Edasi tuleb suurem nõupidamine põllutöoministeeriumis 10. juulil, millest osa võtavad: asunikude liidu, E.T.K., põllumajanduse keskuhisuse „Estonia“ esindajad, pika-laenu panga ja teiste pankade esindajad. Selle kohta kirjutatakse järgmist: „Tänavaaastast ikaldust ja selle tõttu põllumeestele abiandmist arutades leiti, et ikalduse suurust on praegu veel võimata täpselt kindlaks määrata, kuna siin palju võib paraneda või halvemaks muuttuda.“ Arvestades seda põllutöoministeeriumis nõupidamisel tehtud otsust ei räägi „Kaja“ kogu juulikuul midagi. 22. juulil leiame korrespondentide andmeid, ja seal on öeldud, et täielikku ikaldust ei ole. Nüüd aga läheme edasi. Kogu juulikuu läheb läbi ja kogu sel

ajal korjatakse põllutööministeeriumi eeskirjade järgi andmeid ikalduseall kannatajate kohta. „Kaja“ on ka nüüd vait. Alles 5. augustil kirjutatakse „Kajas“, et meil on raske aasta, ja 6. augustil on „Kajas“ järgmise pealkirjaga kirjutis: „Jällegi segatakse põllutööministeeriumi und. Tigu sõidab j.n.e.“ Mis aga tehti valitsuses selajal? Seal on 5. augustiks sündinud järgmist. — Põllutööminister O. Köstri asetäitja J. Soonberg on välja töötanud juhtnöörid ja kavad põllumajapidamiste ikaldusekahjude kindlakstegemiseks, aga enne põllutööminister O. Köstri puhkuselt tagasitulemist, mis sündis 6. augustil, ei esitanud põllutööministri kohustetäitja J. Soonberg neid valitsusele kinnitamiseks. Põllutööminister O. Köster esitas otsekohe juhtnöörid kinnitamiseks Vabariigi Valitsusele. 8. ja 11. augustil antakse selle kohta juhtnöörid, kuidas neid juhtkirje käsitada, ja 14. augustil määrati kohalikkude komisjonide esimehed. Tähendab, komisjonid on loodud, juhtkirjad antud, esimehed valitud. Vaatame nüüd, mis teeb „Kaja“ selajal. „Kaja“ kuni 16. augustini ei räägi midagi, aga 16. augustil, kui juhtnöörid valmis, pole muud, kui komisjonil vaja tööle hakata, siis kirjutab „Kaja“ järgmist pealkirja all: „Seisukord maal tõsine. Põllutööministeerium ei astu aitamiseks samme.“ Seal kirjutatakse: „Kuna üleriiklik põllumeeste esindus juba laulupeo eel põllutööministrile märgukirja samas asjas esitas, see aga põllumeeste hädade puhul sõrmegi ei liigutanud, otsustas koosolek erilise delegatsiooni otse Riigivanem Tõnisson'i juurde läkitada. Sellesse delegatsiooni valiti J. Teemant, K. Päts, G. Ottas, K. Tonkman ja P. Järve. Nüüd jäädi ootama, kas astub põllutööministeerium nüüd olukorra parandamiseks samme, kuna ta seni sõrmegi selleks ei ole liigutanud.“ Härrad kogumehed, kus on Teil tötundmine? Aga edasi, mis sünnib 16. augustil põllutööministeeriumis? Põllutööministeeriumis on 16. augustil suurem nõupidamine, millest osa võtavad põllumajanduse peavalitsuse, sõjaministeeriumi, seemnevilja ühisuse, pikalaenu panga, põllumajanduse liidu ja keskselts „Estonia“ ning E.T.K. esindajad. Sellel nõupidamisel kerkis üles küsimus, kust saada rukkiseemet. Põllutööministeerium oli juba sõjaministeeriumiga kokku leppinud, et rukkiseemet saadakse sõjaministeeriumilt. Peetakse mitme teise küsimuse üle aru, kuidas laenu suurendada j.n.e. See oli 16. augustil.

15. augustil on põllutööministeerium kutsed välja saatnud, „Kaja“ näppab vahepeal muidugi selle teate ja järgmisel päeval ilmub „Kajas“, et põllutööministeerium ei tee mi-

dagi. Kuid 17. augustil teatab „Kaja“ juba, et põllutööministeerium liigutab. Siin kõneldatakse 16. augusti koosolekust. 18. augustil kirjutatakse, et põllutööministeerium on saamatu. Siin heidetakse ette, miks on 16. augustil mitmesuguste seltskondlikkude organisatsioonide esindajad põllutööministeeriumi poolt nõupidamisele kutsutud, kuna ministeeriumil õieti sellel alal mingisuguseid kavu esitada ei olevat olnud. Nii antakse veel üks müks, ja siis hakkab kogu asi vaikima. On näha, et „Kaja“ staap või niinimetatud „ussiurgas“ on pahane selle üle, et põllutööministeerium midagi teinud, ja ta annab tagantjärele mükse üksteise järele. Valitsuse sammusid kirjeldatakse vööriti. Näiteks on 15. augustil kirjutatud 8. augusti nõupidamise kohta, et siis on ikalduseküsimus olnud alles esimest korda valitsuses arutamisel. Mina aga näitasin kindlate andmetega, et juba 5. juunil oli ikalduseküsimus valitsuses arutamisel, kuna „Kaja“ seletab, et 8. augustil oli esimest korda. Sarnane ajakirjanduse teguviis on meie poliitilises elus väärsamm, on mädapaise. Meie ei tohiks rahvast üles ässitada valitsuse vastu, kui selleks mingit tõsist põhjust pole. Aga siin tahetakse üht inimest materdada ja selleks luuakse meeolelu, mis riiklikult kahjulik.

Härra Martinson tähendas, et muidu poleks põllutööministeerium end liigutanud, kui mitte „Kaja“ ja põllumeeste esindus poleks peale käinud. See on aga halb mõjutamine, mis teie poolt olnud. Kui kuidagi teada saite, et mingi koosolek tulemas, siis näpsate selle teate ning avaldate lehes, et oleks nii ja nii tarvis kokku tulla nõu pidama. Just sarnane on teie taktika olnud. (A. Tupits, põl: Võta sammalt ja ole vakka!)

Mis puutub nüüd kohapealsete komisjonide töösse, siis olles ise komisjoni liige, pean ütleva, et sellel tööel teatavad puudused kahtlemata on. Üks puudustest hindamise juures oli see, et maapidajad tihtipeale ei saanud teada õigel ajal, et on tarvis sooviavaldus sisse anda ja et tullakse ikaldust hindama. Paljudes kohtades on vallavalitsused teatamise kahe silma vahele jätnud, nii et teadaandeid ei ole paljud kätte saanud. Oli komisjone, kes võtsid sooviavaldusi ka hiljem arvesse, teised aga ei võtnud. Sellest tuli, et paljudel, kel oleks olnud tarvis kohapeal ikaldusekahju läbi vaadata, ei saadud läbi vaadatud. Ikaldusekomisjonid töötasid esimest korda, ja sellepärast olid nende tööel kahtlemata omad puudused. Sarnaseid komisjone taheti juba 1927. a. ellu kutsuda, kuid tolleaegne Riigivanem härra Teemant olevat selle vastu olnud ja sellepärast ei olnud neil komisjonidel 1928. a. ikalduse hindamisel mingit praktikat. Aga igatahes oleks

juba 1927. a. ikaldusekahjude komisjonide asutamine vajalik olnud.

Kolmas puudus seis selles, et kohapeal hinnati väga aeglaselt. Aeglaselt sellepärast, et komisjoni liikmetel tihti peale ei olnud aega. Ma võiksin näiteks tuua komisjoni, kes hindas Taevere ja Olustvere vallas ikaldusekahje. Selle komisjoni liikmed, kogumeeste esindaja Hansen ja teised ei saanud aega komisjoni tööst osa võtta, ja selle tõttu venis komisjoni töö väga pikale. Võimalik, et neil valdadel olid suured ikaldused, kuid komisjoni töö venis siiski niivõrt pikale, et üle kuu aja hiljem esitati sooviavaldused põllutööministeeriumile. Oli tarvis esitada 15. septembriks, kuid esitati alles 18., 25. ja 29. oktoobril.

Mis puutub sellesse, et võeti rohkem arvesse suurmaapidajate kui väikepõllupidajate kahje, siis on see teataval määral kahjuks õige. (V. Maaker, as: Kogumeestest oli esimees.) Minul oli juttu mitme kohaliku komisjoni liikmega ja neil oli tõepoolest arvamised, et kui inimesel on $\frac{1}{2}$, 2 või 3 ha maad, et ega ta siis ennast sellest ikka ei elata, et see ei ole tema otsekohene sissetulek, mis pärast ei ole ka erilisel hädal, kui talle abi ei anta, kuna suured majapidamised elavad põllust ja sellepärast on tingimata tarvilik nende kahjud võtta täiel määral.

Arupärimises on tähendatud, et hindamine ette võetud vara. Mina ei taha öelda, kas vara või hilja, kuid kaldun selle poole, et ennem vara kui hilja. Viljad ei olnud veel valminud kui hinnati, aga pärast tuli külm ja võttis väga paljudes kohtades viljad ära, sellepärast oleks parem olnud, kui oleks hiljem hinnatud. Seda tõendab ka see asjaolu, et kui hinnati uuesti Taevere vallas, siis 25% kahjude asemel saadi 50%.

Hindamise peakomisjonis on tõepoolest eksitusi ette tulnud ja need eksitused on teinekord õige suured olnud. Asi seisab selles, et avaldustes on mõned komisjonid ikaldanud vilja pindala üles märkinud Riia vakamaades, seda kord juurde tähendades, et Riia vakamaades, teine kord mitte. Ja kui nüüd oli juurde märkimata pinnaüksuse nimetus, siis tulevad avalduse järgi hektaarid, seega kolm korda suurem pindala, kui tegelikult oli. Ja vaadake, selle tagajärjel tuli mõnel põllupidajal ikaldusepindala kolm korda suurem, kui tegelikult oli. See on fakt, mis selgeks tehtud. (J. Vain, stp: Aga need esimesed komisjonid igatahes teadsid, et nad eksisid.) Mina ei taha öelda, kas eksiti teadlikult või kogemata, selle küsimuse jätan lahtiseks. Kas kogemata või sihilikult on eksitud, aga igatahes eksitud on.

Edasi on komisjonil põhimõtteks olnud, et on püütud inimeste oma soove esijoones rahuldada. Kes on palunud rendi või tulumaksu ärajätmist, sellele on see ka võimaluse korral ära jäetud, pole aga laenu määratud. Teistele aga, kes on laenu palunud, on ka laenu antud. Tihti peale ei ole aga avaldustes üldse märgitud, mida keegi soovib. Mina ei või vastutada selle eest, mis räägiti, aga mulle räägiti, et ka härra Tonkman ei ole osanud laenu küsida ning alles peakomisjonis on palunud laenu 100.000, mida ta ka saanud. Kuid maal rääkinud külameestele, et saanud kõigest 50.000 s. (K. Tonkman, põl: Kas Teil ei ole häbi nii kõneleda.) Minul ei ole häbi, sest ma räägin seda, mida olen kuulnud. (P. Järve, põl: Ja Teie kuulete üldse palju.)

Mis puutub härra Martinson'i süüdistusse agronoomilise personaali kohta, et see ei ole oma kohal, (M. Martinson, põl: Mis Teie luiskate.) siis tuleb see sellest, et härra Martinson ja põllumeeste rühm on üldse selle organisatsiooni vastu, nad on kõik teinud, et seda organisatsiooni ellu ei kutsutaks. (M. Martinson, põl: Kui Teie eestikeelsest kõnest aru ei saa, siis ärge luiskate.) Ma ei luiska sugugi. (M. Martinson, põl: Teie ei ole minu kõnest aru saanud.)

Ma olen ühes arvamises härra Martinson'iga et laenu tuleks suurendada. On kindel, et meie ei tohi tuleval aastal põlde seemendamata jätta, see halvaks pikemaks ajaks meie põllumajandust, ja sellepärast peaksime kogu oma jõu selleks koondama, et põlde õigel ajal seemendada.

Imelik on aga see, et põllumeeste kogud nõuavad, et just praegune valitsus peaks kõik puudused ja hädad kõrvaldama, mis ikaldus on põllupidajale toonud, sest kui põllumeeste kogud oleksid tõsiselt võtnud põllupidajate hädasid, siis ei oleks põllumeeste rühm vastasrinda jäänud. (M. Martinson, põl: Ja see ongi Teile valus.) Kui härra kindral Soots oleks tahtnud valitsust moodustada, siis oleks ta võinud seda väga hästi teha, aga põllumehed tahtsid oma käed vabaks jätta. Teie teate väga hästi, et riigikassa ei luba kõiki hädasid kustutada. Ja kõik need Teie süüdistused ei ole muud kui demagoogiline võte. Kui põllutööministri vastus oleks ka sada korda rahuldavam olnud, ka siis ei oleks Teile sellega rahul olnud, sest teil oli tarvis demagoogiat teha. Teie võite ka 10 arupärimist esitada, kuid kõigi nende arupärimiste mõte ja siht on demagoogia. (Vahelhüüded paremalt poolt.) Härra Teemant, Teie olete vana

riigimees ja peaksite teadma, et sarnast demagoogiat põllumeeste hädadega ei oleks tohtinud teha.

Vaheaeg kl. 12.15 min. — kl. 12.35 min.

K. Tonkman (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Kõigepealt tahaksin mõne sõnaga vastata härradele Schulbach'ile ja Laurile. Kui rkl. härra Schulbach otsis, kust tekkinud ikalduse põhjused, ja leidis, et kui põllumeeste kogude juht härra Teemant Riigivanemaks oli ei ole ta ikalduse ajal midagi teinud. Ma ei taha seda küsimust täies ulatuses puudutada, kuivõrt härra Schulbach õigustatud seda rääkima. Tahaksin aga ainult niipalju öelda, et mis on sellel ühist praeguse küsimusega. Praegune küsimus on otsekohene, kategooriline. (A. Schulbach, tüter: Ka mineval aastal oli kategooriline.) Minu teada mitte nii laiaulatuslik kui praegune. Nii laiaulatuslikku ikaldust kui tänavune ei ole Eesti riigi ajal olnud. Oli 1924. aastal ka ikalduse aasta, aga mitte nii suur kui praegu. (Vahelhüüded: 1923 aastal ikka!) Kasari ümbruses ei ole kunagi nii suur olnud. (J. Vain stp: Aga et Saaremaal põua läbi ikaldab, sellega ei saa arvestada!) Käesolev küsimus ei ole sellega ühenduses. Kui see küsimus oleks tõsine ja laiaulatuslik olnud, siis oleks võinud seda selajal käsitada.

On tarvis lahendada, kuidas põllumeestele ikalduse korral abi anda. (A. Schulbach, tüter: Aga mind huvitab, miks Teie ei hinda mineva-aastast asja?) Võtke see küsimus üles, siis kõneleme sellest. (Th. Pool, tüter: Härra Schulbach tõstis selle küsimuse üles.)

Rkl. Schulbach muu seas tähendas, et riik ei ole kohustatud ikaldusekoormat enese kanda võtma, vaid selleks peaks korraldus loodama, et põllumehed ise oma abiga ikalduseraskustest üle saaksid. (Vahelhüüed A. Schulbach'i, tüter poolt.)

Teoreetiliselt on õige, et põllumeestel peaks oma abiandmise korraldus olema, aga selleks kulub enne aastaid kui niikaugemale jõutakse. Omaabi korraldamine nõuab suurt kapitali, mis praegu puudub. Kapital ei tule kuskilt mujalt kui põllumeeste eneste sissetulekudest, kes oma põlde ikalduse vastu kindlustavad. Et teistes põllumajandusliikmades maades sarnased õnnetuste vastu kindlustamised olemas, on õige, ja et need seal väga palju teinud, on ka õige. Aga meil on praegu rutulist abi vaja, eriti põllumeeste vaesust arvesse võttes. Tahes või tahtmata peab siin riiki appi tulema, sest see ei ole ainult põllumeeste isiklik küsimus, vaid riigi ja rahvamajanduse küsimus.

Kui tahetakse isiklikust eluküsimusest rääkida, siis on töötatööliste küsimus rohkem isiklik eluküsimus, kui põllumeestele ikalduseaastatel abiandmine, sellepärast ei tohi seda küsimust nii pealiskaudselt käsitada ja põllumehe jätta sarnasesse hätta, nagu nad seda tõepoolest praegusel korral on. Ma tahtsin kõneleda neist kurbadest tõsiasiadest, kuidas ikaldusega kohapeal lugu, ja teiseks, kuidas ikalduse peakomisjon töötas, ja missugused töö tagajärjed temal olnud. Kui Kasari vesi üle kallaste tõusis ja ümber majade lainetas, tulid naabertalu peremehed minu juurde ja ütlesid, meie läheme hukka, pääsmist ei ole. (J. Vain, stp: Nagu Varao unenägu.) Ja vaadake, Teie, härra Vain, võite selle üle naerda, aga mina ei saa selle kurva sündmuse üle naerda. Siis palusid naabertalu mehed, kas ei oleks võimalik põllutööministeeriumi telefoniga helistada ja paluda põllutööministrit, et ta vaatama tuleks seda suurt häda ja viletsust. Sellejuures olid põllumehed arvamisel, et ei oleks palju nõutud, kui põllutööminister kohale tuleks, sest suure Ameerika riigi president läks ka veepuutuste hädasid kohapeale vaatama ja andis õnnetutele esimest abi. Kuigi meie hädad Ameerika veepuutuste hädadele võrdsed ei ole aga siiski meie juures väga suured. Helistasin põllutööministeeriumi ja kõnelesin, häda on suur, vesi uputab ja palusin, et härra minister sõidaks kohapeale vaatama, või saadaks oma abi või mõne kõrgema ministeeriumi ametniku. Mis aga ütles härra minister: Midagi ei ole lõhki kärisenud, kui üks tilk vett rukkikuhila all on. Minul ei jäänud muud öelda, kui ütlesin, vabandage, härra minister, et olen julgenud Teid tülitada, ja kõlistasin ära. Pärast seda helistasin telefoniga Lääne maavalitsuse põllumajanduse osakonnale ja palusin, et sealt kohale sõidetaks, sest põllutööministeeriumist ei ole abi loota. Põllumajanduse osakonna juhataja arvas, et oleks tarvilik kohapeale vaatama tulla ja lubas maavalitsusega läbi rääkida. Kahetunnilise kõhklemise järele oli maavalitsus otsustanud, et tuleb kohale sõita, millisest otsusest minule teatati. Sõitsin mootorpaadiga Kasari silla juurde maakonna põllumajanduse osakonna juhatajale vastu. Hiljem oli põllutööminister otsusele tulnud, et tuleks ka sõita ja Kasarile helistati mulle, et põllutööminister sõidab. Kahetunnilise ootamise järele jõudis minister kohale. Kuid vesi oli Kasari silla ja mõisa vahel maanteel niivõrt kõrgele tõusnud, et auto ähvardas seisma jääda. Maavalitsuse liikmega olid kaasa sõitnud endine Haapsalu linnapea Selg ja teisi Haapsalu linna tegelasi, kes ei uskunud, et häda nii suur. Kui need inimesed Kasarile jõudsid, olid nad väga koh-

kunud ja ütlesid: siin on täielik veeputus. Kui jõge mööda üles sõitsime, võis näha kuidas elumajad nagu väiksed kupukesed veest ümber püüratud, karjalautades olid karjad poolest küljest vees. Lehmad ammusid, sead ja lambad karjusid, mõned uppusid isegi. (M. Martna, stp: Uppusid teie silma all? — A. Schulbach, töer: Miks teie ei päästnud neid?) Meie ei suutnud kõiki päästa, ega ei olnud kohta, kuhu neid päästa. Teie võite naerda teiste häda üle, kuid mina räägin tõsiseid asju. Küsige härra Köstrilt, kas ei olnud nii? (M. Martna, stp: Teie eksite, kui arvate praegu minu näolt võivat leida naeru.) Mida rohkem vastuvett sõitsime, seda suuremaks läks häda, nimelt sellepoolest, et Kasari mõisa juures jõekaldad kõrgemad, aga ülespoole minnes lähivad jõekaldad madalamaks, lamedamaks, seda laiemalt paisub jõgi kallastest välja ja ulatub kuni 2 kilomeetrit. Inimesed niitsid vee seest toorest vilja ja viisid lootsikuga loomade ette, et neil kuidagi hinge sees pidada, veeti puid ja mis kätte saadi loomadele alla, et loomad ära ei upuks. Niisugune pilt oli kõige tee silme ees. Sõitsime Kasarilt 12 km kuni Hansu-Kalda taluni — ühesugune pilt igalpool. Minister ja ta kaaslased ütlesid: Siin on häda suur ja otsekohe abi tarvilik. Kui põllutöminister minu tallu tuli, läksime karjalauta, kus sead-lambad olid kõrgete laudade peale asetatud, ja kui umbes verandtunni pärast laudast tagasi tulime, siis oli vesi selle aja jooksul kõrgemale tõusnud, nii et ei pääsenud lootsikuta elumajja tagasi. Nii järsku kõrgele tõusis vesi. Imestati seda ja küsiti: Kuipalju võib veel vesi tõusta? Oletati, et vesi võib tõusta veel 14 tolli, aga vesi tõusis 18 tolli veel pärast seda, kui minister ära sõitis. Pilt oli väga kurb ja tõsine. Niisuguse uputuse all kannatasid praeguste teadete järgi 240 talu. Häda on suur. Ja kui nüüd Riigikogus kõneldakse halvaks-panevalt, nagu härra rkl. Laur seda teeb, et see on alatu ... (A. Laur, as: Ei ütle seda!) ma ütlen, see on alatu teguviis. Kui Kasarilt tulime, eksisime jõekohast ära ja sõitsime Tõnne talu põllule, mootor jäi seisma. Ei teatud mis viga on, kuid viimaks leidis mootorijuht vea üles, kasvavad odrad olid propelleri ümber mässunud. Vesi oli niisuur, et ei saanud jõekohta tabada, ja juht sõitis odrapõldu mööda. Odrad olid niipalju vee all, et ei näinud kus sõitsime. Öelge, mis jääb niisugusel korral põllust veel järele, kui vili on niiviisi vee sees! Vesi tõstis rukkikuhilad üles ja viis jõgemööda alla. Minu naabertalus viis vesi 54 koormat rukkid ära, järele jäi 1½, ja teisel naabril 62, jäi järele 4 koormat. Kui Kasarile tagasi läksime,

eksisime teist korda ära ja sõitsime Säara asunikude põllule, mootorpaat jäi traataia otsa kinni.

Palun kujutage ette seisukorda! Kui nüüd öeldakse, et meie põllumeeste kogude rühm teeb demagoogiat, ütlen — see on häbematus! (A. Laur, as: See on häbematus, kes seda räägib.) Olge lahke ja minge küsige oma ministri käest, ja kui ta aus mees on, siis peab ta neid minu poolt ettetoodud fakte konstateerima. (A. Laur, as: Mina pole seda öelnud, et see demagoogia on.)

Teisel hommikul tulin mootorpaadiga Kasarilt tagasi, siis tuli nelja kilomeetri peal 47 koormat rukkist vastu, mis ujusid jõge mööda alla. Vaadake, see on rahva varandus! See oli ainult 4 kilomeetri peal, aga kuipalju neid enne ja pärast alla läks Vigala, Rumma, Võhma küla põldudel — ei tea. See on tõsiasi, mida oma silmadega olen näinud. (A. Laur, as: Mina olen palju suuremaid hädasid üle elanud ikalduse ajal.) Härra Schulbach'i statistika ei ole õige. Läänemaa pind on väga muutlik. Kasari jõe vesikonnas on suuremad talud, nimelt 30—60 tiinu, kuna Kiremäe ja Lihula ümbruses väiksemad. See statistika ei näita, et väiksematel põllumeestel rohkem oleks ikaldanud kui suurtel taludel, vaid see oleneb sellest, missuguses ikalduse piirkonnas talu asus. Ikaldus ei ole tabanud üksi Kasari piirkonda, vaid ka Navetit, Virtsjärve j.n.e.

Üks asi, mis mulle selkorral teravasti silma puutus, oli kirjutus „Postimehes“ selle üle, et Meeksi valla põllumehed Peipsi ääres sise-minister Hünerson'i olid kutsunud oma häda vaatama, ja „Postimees“ ütles, et mujal ei olnud neil ministrile vett näidata, kui viinud ta kuskile jõe äärde. Hiljem kui ma kohalikutelt põllumeestelt küsisin, seletasid need, et see õige ei ole, vaid see on „Postimehe“ mõnitus. Neil on tõesti olnud suur veehäda, kuid ettetoodud asjaolu näitab, kuidas tahetakse meeolelu luua ja maha salata tõsiasja, nagu ei oleks üldse ikaldust olemas. (L. Raudkepp, krst: „Postimees“ räägib ju alati tõtt.) Kuid selkorral mitte. Kui lõpuks siiski aru saadi, et seisukord on tõsine, hakati komisjone moodustama, kellest on kõnelenud rkl. Laur ja härra põllutöminister. Lõppude lõpuks hakkas põllutöministeerium ennast liigutama, ja seati suure rutuga küsimuselehed kokku, mille järgi pidi ikaldus kindlaks tehtama. Need küsimuselehed on niivõrt puudulikult kokku seatud, et nende peale on tõesti raske vastata ja aru saada. Küsimuseleht on väga suur ja küsimusi õige palju. Rahaasjanduse komisjonis tähendas härra põllutöminister, et paljud põllumehed ei olevat küsimu-

selehtede kaudu abi palunud. Aga kui küsimuselehte vaadata siis on raske otsekohe öelda, kuidas sellest aru saada. Siin küsitakse: palju on teil rukkid, nisu ja kõike muud, aga kartuleid ei küsita, kuid ometi on kartul väga tähtis toiduaine. (A. Laur, as: Miks ei küsitud?) Härra Laur, kas Teie olete kirjaoskaja? Kui Teie kirjaoskaja olete, siis lugege seda lehte, kas on kartul nimetatud või ei ole. (M. Laarman, põl: Lauril on eralehed! — A. Laur, as: Selleks on lahter olemas!) Kartuli jaoks lahtrit ei ole. Edasi küsitakse, kuipalju teil on hobuseid, lehma, mullikaid, vasikaid, sigu, lambaid, kanu, ja lõppude-lõpuks öeldakse: „Ülemalnimetatut arvesse võttes palume ...“ Üks põllumees olla kirjutanud: „Ma palun Jumalalt ilusat ilma“. Mis teie ütlete selle kohta? „Ülemalnimetatut arvesse võttes palume“ kuupäev, aastanumber ja muud mitte midagi. (Põllutöömister K. Soonberg: Igaüks peab tähendama, mis ta palub.) Edasi on küsimuselehel trükitud lahtrid, nagu: komisjonide otsused, peakomisjoni otsus — peakomisjoni-koosseis, esimees, põllutöömistri abi, siis põllutöömisteeriumi esindaja, asunikud, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate koonduse esindaja, Eesti põllumeeste keskseltsi esindaja. Küsimuselehe järgi peavad need kõik sellele oma otsuse tegema ja alla kirjutama. Põllutöömisteeriumi teadete järgi on küsimuselehti üle 15 tuhande täidetult tagasi tulnud. Kujutage ette, et peakomisjon oleks pidanud need 15 tuhat ikalduse küsimuselehte üksikult läbi vaatama ja alla kirjutama, kuipalju oleks selleks aega kulunud. (J. Vain, stp: Suuremad talud said vist kõik?) Mina kõnelen praegu asja vormilisest küljest, sisulist külge ei ole ma veel puudutanud, aga ma teen ka seda.

Nii siis, põllutöömisteeriumi arvates pidi ikaldus koguni väike olema, ja peakomisjon pidi iga üksiku talu kahju jõudma läbi vaadata ja otsustada. Kui lehed kokku tulid siis teatas põllutöömisteeriumi esindaja, et teatelehtede hulk kaalub 11½ puuda. Siis oli selge, et peakomisjon ei suuda seda tööd sisuliselt kuidagi ära teha, vaid pidi sellega leppima, kuidas põllutöömisteerium ja kohapealsed komisjonid selle töö teinud olid. Kui võtta kokku ikalduse all kannatanud talude arv, kes teatelehtede järgi üle 50% kahju saanud, siis ulatus see 6530 talu peale. Peakomisjon pidas 13 koosolekut. Need 6530 talu jagada 13 koosolekule, siis tuli igal koosolekul 502 talu kahju ära hinnata. Sellest võib arvata, et kahjude sisuline arutamine oli absoluutselt võimatu. (Vahelhüüe J. Loosalu, as poolt.)

Kui alguses selgus, et absoluutselt on või-

mata peakomisjonidel seda tööd ära teha, siis võttis põllutöömisteerium ettepanekute väljatöötamise enesele. Põllutöömisteerium vaatas avaldused läbi, tegi kokkuvõtted avalduste järgi, ikaldusekahjude suuruse pluss laenuäärarvade summa, ja pani need andmed peakomisjonile ette. Mina ütlesin, et neile andmetele alla kirjutada ei saa, ja ei kirjutatud. Kui ma aga sõna võtsin ja tahtsin seda küsimust selgitada, siis öeldi mulle, et mina takistavat tööd ja ei võtvat seda küsimust tõsiselt.

Kui sisuliselt asja tähele panna siis on palju juhte, kus ühel talul on ikaldanud põllusaagist 50%, ja kogu ikaldus teeb välja 50.000 senti, kusjuures laenu suurus on ka 50.000 senti, tähendab 100% anti laenu. On ka sarnaseid talusid, kus on ikaldanud 80%, ikaldusekahju suurus on 60.000 senti, ja ta on laenu saanud 14.000 senti. Laenu määramine on väga juhuslik olnud.

Lõpuks tahtsin tähelepanu juhtida sellele tõsisele hädaohule, mis praegu tervet põllumajandust ähvardab. Inimesed valitsuseasutustes on nagu kuu pealt tulnud, kes tegeliku eluga ei arvesta, töötavad ainult kantselides. Veebruarikuu on juba käes, kuid põllumeestel puudub seeme ja raha. Ei anta asutustele tarvilikke krediite, või antakse naeruväärseid väikesi summasid. Nagu põllutöömister ütles, et olla seemne muretsemiseks antud 50 miljonit senti. Mis jätkub 50 miljonist sendist seemne muretsemiseks praegusel korral? (Põllutöömister K. Soonberg: 95 miljonit.) Ka 95 miljonit on selleks vähe, — liiga vähe. Kasarijõe piirkonnas, kus põllumeestele on 14.000 kuni 100.000 sendini laene antud, kuluvad need laenud otsekohe söögi ostmiseks. Kasarijõe piirkonna inimesed käivad Haapsalu ja Tallinna turult omale söögikartuleid ostmas. (Põllutöömister K. Soonberg: Seemnevilja muretsemiseks on otsekohe antud 95 miljonit senti.) Teie ütlesite siin 50 miljonit, see on mul üles kirjutatud. See raha, mis varemalt antud, 45 miljonit senti, see kulub nende otsekohesteks hädalisteks eluüalpidamise tarbeiks. Sellest ei jätku seemnevilja muretsemiseks. See on tõsine küsimus, häbi peaks olema maha salata seda suurt häda ja et põllumeeste seisukord raske on.

Olid suured lootused, et eelmistel aastatel antud seemnevilja ja kunstväetise laenud põllupidajatele pikendatakse. Seda lubas põllutöömister rahaasjanduse komisjonis. Aga nüüd on lugu hoopis teisiti. 75% põllupidajaist on pidanud need laenud ära maksma, ja umbes 25% põllumehi peab lähemal päeval maksma. Pangad ütlevad, et neil ei ole võimalik pikendada, selleks ei ole Vabariigi Valitsus vastavaid

summasid lubanud. Niisuguse teguviisiga viime põllumajapidamise pankrotti. (R. Penno, as: Seemnelaenude kohta on ikaldustkannatajaile korraldus tehtud.) Mis tähendab korraldus, kui sellel korraldusel ei ole järeltusi. (R. Penno, as: Ega erapanku ei saa keegi sundida teist korda maksma panema.) Ärge siis inimestele ilmaaegu lubage, öelge, et ei ole neil pääsmist, müügu oma lehmad ja lambad maha ja maksku võlad kinni. Ärge lubage laene pikendada, ja kui lubatud, siis täitke lubadusi. Jõuab aga laenude tähtaeg kätte, siis ei ole midagi tehtud, ja selles see häda seisabki. Ärge tehke rohkem silmi ja ärge lubage rohkem kui suudate. (R. Penno, as: Silmi ei tee keegi.) Aga mis asi see siis on, kui põllumeeste saatkond käis Riigivanema juures ja seal lubatakse uusi laene anda ja vanu laene pikendada, aga tegelikult on asi teisiti.

Need hädad kestavad edasi. Inimesed lähevad pangajuhatusega vastamisi. Kõik see tuleb sellest, et põllupidajatele ei räägita tõtt. Lubatakse asjata. (R. Penno, as: Niipalju julgust peab olema igapähele, et seda öelda.) Kahjuks ei ole seda. Härra Penno, tulge ja tõendage, et ma olen valet rääkinud.

Siis lõpuks tahaksin mõne sõna isiklikus asjas öelda.

Härra Laur puudutas ka mind, et ma olen laenu saanud 100.000 senti. Ma arvan, härra Laur, et minul on samad õigused, kui igal teisel kodanikul. Ja minu talus oli ikaldus samuti kui teistel, siis on ka minul õigus laenu saada. Härra põllutööminister nägi, kus minu vili hävines samuti vees kui teistelgi. Kui vaatame seda laenuandmise viisi, siis on minule erand tehtud. Teistele kannatajatele Kasari jõe piirkonnas anti ikaldusesummast kuni 50% laenu, isegi 100%, tähendab terve summa, mis kahju saadi. Aga minule anti $\frac{1}{5}$ ikaldusesummast, s. o. 100.000 senti. Mina ei räägi sellest, et rohkem tahan, vaid ma konstateerin seda tõsiasja, et tahetakse Riigikogu ees minu peale halba varju heita, nagu oleksin mina Jumal teab mis saanud ja saada tahtnud. Mina tulen omaga läbi ja võin öelda, kui muud üle ei jää, — siis müün ühe talu maha ja elan nelja peal veel edasi. Aga teistel põllumeestel ei ole võimalik seda teha, sest neil on ainult üks talu. Mina tasun oma võlad ise, samuti ka oma kohustused. Asunikku leht kirjutab pika artikli, teatades, mis minule kõik antud on. Seemnevilja ja kunstsõnniku laene olevat pikendatud ja 100.000 senti uut laenu antud. Võin öelda kategooriliselt, et see õige ei ole.

5. Riigikogu Sekretär **A. Tamjärgmise koos-** mann (korra kohta): Et

oleku määramine. eelarve läbirääkimistega käesoleval nädalal lõpule jõuda, kavatses Riigikogu juhatus pidada homme kaks koosolekut. Sellejuures oleks esimene koosolek homme kell 10 hommikul. Riigikogu juhatuse nimel teen ettepaneku,

homme, 1. veebruaril kell 10 homm. pidada Riigikogu koosolek. (Päevakord prot. nr. 206/7.)

J. Vain (stp): Ei saa vaielda selle vastu, et Riigikogul tarvis on praegu töödega töötada, kuid võib kaaluda, millal on otstarbekohasem lisakoosolek pidada, täna õhtul või homme hommikul. Komisjonidel võib ka tähtajalisi töid olla ja neid ongi. Homme hommikuks on määratud komisjoni koosolekud, täna õhtuks neid ümber otsustada on võimata, sest ei ole mingit kindlustust, et valitsuse esindajaile, suudetakse teadustada. Sellepärast on otstarbekohasem, kui Riigikogu koosolek peetakse täna õhtupoolele, ja komisjonid võiksid homme hommikul töötada. Teen ettepaneku, järgmine Riigikogu koosolek pidada täna, 31. jaanuaril kell 5 p. l. juba ettepanud päevakorraga.

M. Laarman (põl): Paistab küll, et kui kaks koosolekut pidada, siis peaks seda tegema homme. Täna õhtupooleks on mitmed komisjonid korraldanud oma töö, teated laiali saadetud, ettevalmistused tehtud. Meie viskaksime need korraldused ümber, kui Riigikogu koosoleku täna õhtul peame. Peale selle tuleks arvestada ka sellega, et mitmed komisjonide tööd on tähtajalised. Selles mõttes toetan Riigikogu juhatuse ettepanekut, et jätta komisjonidele töövõimalus, et need saaksid täna oma töö lõpule viia, homme aga juba teisiti korraldada.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Vainu ettepanek tagasi lükatud.

(Hääletatakse.) Nähtava enamusega on sekretär Tammann'i ettepanek vastu võetud.

6. Läbirääkimised Vabariigi Valitsuse vastam isepuhul põllumeeste kogude Riigikogu rühma arupärimisele põllupidajate ikaldusekahjude **R. Penno** (as) (fakt. märk.): Faktilise õiendusena rkl. Tonkman'i poolt avaldatud väidetele laenu pikendamise asjas, on mul au järgmist teatada. Minu teada peaks see härra Tonkman'ile teada olema, et Vabariigi Valitsuse korraldusel on ikaldu-

puuduliku hindamise asjas. (Punkt 4. järg.)

sekomisjoni peakomisjoni otsusel kõigile ikaldustkannatajatele nende laenu, mis riiklikkude pankade kaudu välja antud, pikendatud ja sellekohased korraldused tehtud ning vastavalt see korraldus edasi antud kohapealsetele ühispankadele. Kuidas kohapealsed pangad neid korraldusi täidavad, see on ju hoopis iseküsimus. Igatahes siin erilisel Vabariigi Valitsusele ette heita ei saaks, sest need pangad ei ole Vabariigi Valitsuse käsutuses.

Faktilise õiendusena tähendan, et ikalduse peakomisjoni esimesel koosolekul mina kui põllumajanduse liidu esindaja soovitasin käia teed, mis oleks kindlasti võinud rahuldada ka härra Tonkman'i. Minu ettepanekul oleks nende andmete põhjal määratud raioonidele summad ja raioonid omakorda nende andmete alusel oleksid määratud laenu. Seda soovitud peakomisjon oma enamuses seekord ei toetanud, ja kahjuks tuli peakomisjonil tööd teha sellepärast tempos, millele ka härra Tonkman siin tähendas, mis oli kiire.

Põllutööminister K. Soonberg: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Rkl. härra Martinson võrdles minu vastust põllumeeste kogude arupärimisele noore advokaadi esinemisega. Kui ta selle all mõtles, et ma oleksin tahtnud igal juhtumisel puhtaks pesta neid, kes ikaldusekahjude hindamise ja abiandmise juures tegevad, siis ei ole see õige. Ma olen oma vastuses toonud kõik andmed ja seletused väga objektiivselt ja seda ei ole andmetega näidatud, et see nii ei oleks olnud. Edasi leiti rkl-te Martinson'i ja Tonkman'i poolt, et tagajärgi abiandmise tegevusel nagu ei oleks olnud või need on nii minimaalsed, mida kõne alla võtta ei maksa. Selge on, et kui meil põllumajanduslik kogutoodang ikalduse tagajärjel arvatakse olema kogusummas 3 miljardit vähem võrreldes eelmise aastaga, ja kui seda 3 miljardit tuleb tasandada 100- või 120-miljonilise summaga, siis on loomulik, et palju rahulolematuid jääb, ja seda nii teha, et siin kellelgi midagi öelda ei oleks, on võimata. Muidugi, kui meie riigikassa seisukord oleks lubanud suuremaid summasisi mobiliseerida, siis igatahes oleks abi tunduvalt olnud. See aga võimalik ei ole olnud. Peab rõhutama, et antud abi on ikkagi kaunis tunduvalt olnud. Ma ei toonud kõiki andmeid täpselt ette, ma ei loe neid ka praegu ette, kui 11 maakonna kohta andmeid ette lugeda, siis läheks see pikale. Neile majapidamistele, kelle saak hävinenud üle 50%, on määratud abi toetuselaenu 20 — 21% kahjust. Võlgade pikendamised teevad välja ka umbes 16% kahjust. Nii

oleks see kogusummas 36 — 37% hävinenud saagist. Muidugi, kui saak terveni hävinenud, siis on toetus $\frac{1}{3}$ ulatuses kahjust väike. Aga saak suuremal osal juhtumistel ei hävinenud 100%, ja kui nad säilinud saagile soodustustena 36% juurde said, siis teatava määran sellega edasi saada võiks ja talu hävinemisele vastu minna ei pruugiks.

Edasi nuriseti, nagu ei oleks õieti midagi tehtud seemnevilja muretsemise asjas. Seemnevilja muretsemine ei ole praegu kerge sellepärast, nagu ka eelarve-kõnest kuulda oli, et niisuguseid tarvitatavaid summasid, nagu läinud aastal oli, praegu Vabariigi Valitsusel käepärast ei ole. Läinud aastal väljaantud seemnevilja laen hakkab tagasi tulema 1. aprillil. (R. Penno, as: Suur osa tuleb pikendada.) Neile, kelle kahju on hinnatud üle 50%, on juba otsustatud pikendada pärast 1. aprilli. Aga Vabariigi Valitsus on siiski summasid leidnud. Härra Tonkman'i arvates on valitsus leidnud 50.000.000 senti, kuid valitsus on leidnud 95.000.000 senti; 50.000.000 deposiitsummade arvel ja 45.000.000 senti Rootsi krediidi arvel. On antud võimalus E.T.K-le ja Eesti seemnevilja ühisusele käesoleval talvel seemnevilja osta. (A. Jürman, põl: Kas Rootsi krediiti oli läinud aastal ka tarvitatud?) See tuleb osalt rahas välja anda, osalt tuleb pikendada, mis E.T.K.-le tagasimaksmisele oleks kuulunud. (A. Jürman, põl: On see uus laen?) Kindlasti on see tänavuaasta uuestimääratud krediit. See on ikkagi raha, millega tähendatud asutus võib seemnevilja osta. Ma arvan, et on väga tähtis, kui meie saame mobiliseerida summasid selleks, et kodumaalt seemnevilja muretseda. Vastavad juhtnöörid on antud neile asutustele, kes ostmist peavad teostama. Niihästi mina kui ka Vabariigi Valitsus on selles teadlik, et senistest summadest ei jätku tarviduse rahuldamiseks, mis meil seemnevilja järele olemas. Rkl. Martinson avaldas arvamist, et ei ole teada, kuipalju oleks seemnevilja tarvis. Mul on andmed, aga need ei ole täpsed, need on saadud statistika keskbüroo korrespondentide võrgu kaudu. Need andmed tulid kokku detsembris, kuid kõigil korrespondentidel ei olnud viljad pekstud, ka idanemine ei olnud teada, sellepärast saatis vastuseid väike osa korrespondentidest. (M. Laarman, põl: Kas nüüd idanemine teada?) Kui Teie minu käest seda küsite, siis pean ütleva, et mina ei tea, kas igas talus seda tehtud on. Meil on 126.000 majapidamist, ja et mina peaksin teadma, kas kõik on idanemist proovinud oleks liialeminev nõudmine. (M. Laarman, põl: Teie ütlete, et korrespondendid toltkorral ei teadnud.) Korrespondendid

tolkorral ei teadnud, korrespondentidel ei ole põllutöoministeeriumiga otsekohest sidet, ja nende kohta põllutöoministeeriumil ei ole andmeid. Küll aga korjab põllutöoministeerium täpseid andmeid selle kohta, kuipalju kõik majapidamised soovivad saada seemnevilja laenuks. (A. Jürman, põl: Millal need tulevad?) Need andmed peavad tulema meile kätte veebruaris. (R. Penno, as: Ja need tulevad suuremad!) Praeguste andmete järgi on tarvis odrasemet 51.000 kv., kaerasemet — 66.000 kv., kartuliseemet — 126.000 kv., linaseemet 12.000 kv., suvenisu — 3.400 kv. (K. Tonkman, põl: Palju see puudades teeb?) Üks kvintaal on 6 puuda. Meetrimõõdud on pandud maksma Riigikogu poolt, ja Riigikogu liikmed, kes seaduse maksma pannud, peaksid niipalju kursis olema. (A. Tupits, põl: Kust metsadest need tihumeetrid tulid?) Hernest — 1.370 kv. Edasi arwab statistika keskbüroo nende andmete varal järgmist: Selle tarvismineva seemne väärtus praeguste hindade juures oleks ligi 5 miljonit krooni, et aga osa seemnest omavahelise vahetamise teel talupidajatel võimalik saada, arwab statistika keskbüroo laenu tarvidust 3—4 miljonile kroonile.

Vabariigi Valitsusel on kavatsus esineda eelkrediidi seadusega, et summasid ka riigi eelarvest saada seemnevilja ostmiseks. Suur osa laene kahjuks sel aastal peab minema natuuras sellepärast, et väga raske on kontrollida rahalise laenu tarvitamist. Peasi on see, et põllud peavad kevadel seemendatud olema.

Rkl. härra Martinson rääkis siin agronoomilisest abist ja põllumajanduslikust propagandast, mis tegema peaks. On igatahes loogiline viga, kui seda ette tuuakse nende poolt, kes endid ütlevad alati võidelnud olevat bürokraatismi vastu. (M. Martinson, põl: Mingsugusest propagandast ei ole ma rääkinud, vaid et siin on põllumeeste omaabi täiesti halvatud.) Nüüd aga tahate hinnata seltskonna omaabi liiga väikseks ja arvate, et põllutöoministeerium peaks aitama isegi kokku seada loomatoidu norme. Seda ei saa nõuda põllutöoministeeriumi käest. Loomulikult on juhitud agronoomilise büroo tähelepanu sellele ja agronoomilise personaali poolt selgituse tööd tehakse.

Edasi toodi härra Tonkman'i poolt ette, et põllutöoministeerium on esitanud ikaldusekahjude hindamise peakomisjonile kokkuvõtted, ja need kokkuvõtted ei ole küllalt head olnud. Ikaldusekahjude peakomisjon ei ole küllalt suutnud süveneda neisse kokkuvõtetesse ja otsused on saanud selletõttu puudulikud. Mina arvan, et niisuguseid nähtusi võis ette tulla 16.000 teatelehe juures, mille ümberrehken-

damiseks oli ametisse kutsutud kiires korras 20 inimest, sest see töö oli erakorraline ning pidi selleks väljastpoolt inimesi juurde võtma. Kui seal mõned vead ette tulid, siis on see täiesti arusaadav. Mul on, härra Tonkman, praegu käepärast protokoll, milles just härra Tonkman'i teistsugune mõtteavaldus.

See käib nii: „ministeeriumi poolt tehtud ettepanekud on täiesti vastuvõetavad, nende kohta ei saa midagi öelda, puudulikud on aga andmed, mille järgi ettepanekud tehtud.“ Tähendab puuduliku leidis ta ainult kohapeal ikaldusekahjude hindamise. Mispärast seal ka puudusi tekkinud, selle kandsin juba arupärimisele vastamisel ette. Nüüd on aga härra Tonkman tulnud teisele arvamisele tagantjärele kui siis, kui materjal oli värskest käes. Kõik ettepanekud jagati välja tutvunemise mõttes peakomisjoni liikmetele ning sisulisi muudatusi tehti peakomisjoni poolt väga vähe.

Edasi tahaksin peatuda mõne mõtte juures, mis rkl. härra Schulbach ette tõi. Härra Schulbach leidis, et toetust on antud protsentuaalselt väiksematele taludele vähem kui suurematele. Seda nähtust võib tõesti konstateerida. (A. Schulbach, töer: Kas see on üldine?) Läänemaa kohta võiks seda küll öelda, kuid Petserimaa on saanud kõige rohkem laenu. Nõnda et seda nähtust üldiseks pidada ei saa.

Kui niisuguseid nähtusi esile tuleb, siis sellepärast, et toetuselaenu tarvidus ei olene üksi põllusaagi hävinemisest, vaid ka põllupidaja kogu tulu seisukorrast. Ühe ha maapidaja tulu on nii väike, et ta peab veel kõrvalt teenima. Sellepärast ei ole ka väiksemad talud niisugusel määral esinenud laenusaamise palvega, kui suuremad talud, kelle tulu ainult põllusaagist oleneb. Etteheitmiseks oleks siin vähe põhjust.

Toetuselaenu andmine sündis samadel põhimõtetel, mis pärast Riigikogu poolt heakskiitmist leidsid.

Teine väga tähtis mõte, mis siin rkl. Schulbach'i poolt puudutati, on kindlustamise küsimus. Kindlustamisel on kahtlemata see hea omadus, et aitab kapitali luua juba ette ja selle arvel saadakse pärast rahuldada ikaldustkanatajaid. Kuid mul isiklikult on mõnes suhtes kahtlusi. Kindlustamine võib seal häid tagajärgi anda, kus kaahi kõigi kindlustajate juures ei esine, näiteks rahekahjude juures, kuna aga ikaldusekahjud on kas tervete raioonide viisi või väga suures hulgas taludes ühel ja samal aastal. Sellepärast on siin see asi raskem. (Vahelhüüe R. Penno, as. poolt.) Hindamisel on samuti raskusi.

J. Vain (stp): Tänavune ikaldus on endistest suurem. Sademete hulk oli tänavu väga

rikas, ja meie oleme oma maakuivatuse tööd valeotsast alanud. Meil ehitatud veejuhtmed juhivad vee suurema kiirusega kokku, kui vesi sealt ära joosta suudab. Nüüd ehk võetakse sellest õpetust ja katsutakse tulevikus paremini toimida.

Härra minister peab kindlustamise võimalikuks, kui õnnetuse all ei kannata väga suur hulk varanduse kindlustajaist. Selles ulatuses nagu tänavu riik on võinud toetada, suudavad ka kindlustuseseltsid kannatajaid toetada. Sada miljonit senti ei ole suur summa, kuna kindlustuse asutused välismaale edasi kindlustavad. Eelmisel paaril aastal oli meil üksikutes majapidamistes ja üksikutes kohtades mitte vähemaid õnnetusi kui tänavu. Saaremaal ja mõnes kohas Harju- ja Virumaal kannatavad põllud igal kuival suvel. Nende paene maa ei kannata välja üle kahe nädala kuiva, ja meie võime näiteks Harju- ja Virumaal kohti leida, kus kesksuvel on ainult täitsa kuivad rohu mälestused järele. Nende kahjude ja õnnetuste vastu ei ole riiklikul ega teisel teel midagi tehtud. Tänavune ikaldus on ulatuse poolest suurem. Kuid on rohkem räägitud sellepärast, et see on puudutanud neid inimesi, kes otsekohe seda võivad avalikkuse ette tuua.

Ikaldus ei selgunud loomulikult kevadel, vaid kesksuvel, aga taliviljade kohta võis ette näha seda juba juunikuus. Päikesepaisteliste päevade puudus annab kõrre suhtes ja hiljem ka tera suhtes teatud eeldused tuleviku kohta.

Kui 5. juunil ringkiri välja saadeti andmete kogumiseks, siis oli õnnetus selles, et ei seatud täpselt küsimusi üles. Peaasi oli, et need, kes vastama pidid, ei saanud sellekohaseid juhtnööre. Meie teame, et on võimalik saada andmeid keerulisemate küsimuste kohta. Üldine rahvalugemine andis väga paljude eluliste küsimuste kohta vastuseid, aga nende saamiseks tehti rohkem eeltöid. Nüüd aga saadeti küsimused inimeste kätte, kelle kohta rkl. Tupits ütles, et nad ei oska vahet teha kilomeetri ja kilogrammi vahel, ja küsimused olid liiga üldised, võimaldasid mitmesugust arusaamist. Pole ime, et vastused väga omapärased tulid. Ka varem on põllutööstusministerium nõnda andmeid kogunud. Tahes või tahtmata tuleb meelde uudismaade ülesharimise võimaluse kohta materjalide soetamine. Selle küsimusega pöördi metsaülemate poole. Need on kvalifitseeritud jõud. Aga ei ole imeks panna, kui üks neist vastas, et temal võimalik on 4000 uut talu luua. Kui inimesed välja sõitsid seda kohta vaatama, siis ei saanud soost läbi, tuli oodata küünlapäevaaegset kõva külma. Maakoht oli soo. Statistiliste andmete kogumisel olgu õige mee-

tod. Ei oleks halb selles suhtes pöörduda statistika keskbüroo poole. Ta oleks aidanud meetodi välja töötada, oleks võidud kõik kahjud registreerida. On kümned tuhanded majapidamisi 1—5 ha, neist on registreeritud riikliku toetuse saamiseks 200 kohta, kuna suuremate taludest on iga saja kohta toetust palunud 20, seega 40 korda rohkem. Härra Laur ja põllutööstusminister tähendasid, et väikekohtadel on inimestel oma kõrvaltööharu, sellepärast ei ole nende juures ikalduseulatus registreerimine ja toetuse saamine nii hädatarvilik. Asja peale võib nii või teisiti vaadata. Üht peab ütleva, et suurmajapidamistel on alati vähematel kordadel laenu tarvis. Kui näiteks viljaseemne küsimus üles tõuseb, siis usun, et 1—2 ha kohtade pidajatel ei tarvitse olla viljaseemne ostmiseks põrmugi raha, sest neil kohtadel asuvad endised mõisatöölised, popsid, kes taludest eraldatud. Popsidel pole veel oma krepostinumbrit, mispärast neil eralaenu saamisest raskused.

Mis puutub teenistusevõimalustesse väikekohapidajatel, siis ei ole kellegi saladus, et neil teenistusevõimalusi maal vähe. Tööstused on kõik peaaesjalikult linnades. Maal on mõned üksikud tööstuseettevõtted, mõned villaveskid, väiksed klaasivabrikud j.n.e. Suuremad, nagu tsemendivabrikud ja Sindi kalevivabrik ei anna maatöölisele tööd, vaid neil on välja kujunenud oma kindel komplekt töölisi. Mujal on niisuguseid töündusi, kes talvel väga suure arvu töölistega töötavad, aga suvel on neil tööd vähe. Nii näiteks on sisevenemaal vabrikud, kes suvel ei saanud tarvilikul määral oma tööd arendada, kuid kes talvel suure eduga töötada võisid, sest tööliste makseti päevas 22—30 kopikat. Meil ei ole niisuguseid ettevõtteid, kes talvel valmistamist laiendaksid.

Suuremad talud, kes liigsete sademete all kannatasid, ei ole ikaldusekahje üles andnud. Maaparanduseks ja majade püstitamiseks neil praegu raha ei jätku, seega ei anna nad katööd.

Nii ei jätku kõrvaltööharu pidajatel tööd, ja nad peavad tööta jääma, nagu jäävad ka toetuseta seemnevilja ostmiseks.

Põllu- ja heinasaagi, samuti ka karja kindlustamine vajavad enam tähelepanu. Ei maksa ometi loota ikalduseallkannatanuil ainult riiklile abile.

Juhataja **K. Einbund:** Rkl. Klement'ilt on ettepanek — lõpetada koosolek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 14.25 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu Esimees **K. Einbund.**

Abisekretär **O. Liigand.**

